

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

APRIL 3 • 2003

**Senvikingatida och medeltida historier bakom
skatten från Venngarn**

Den Lawska bankkraschen – en av de största i historien

Visingsö, Viktor Rydberg och Tingley

Pris 20 kr

**SVENSKA
FORNMINNESFÖRENINGEN**
BILDAD 1869

Svenska Fornminnesföreningen inbjuder
Svenska Numismatiska föreningen
att delta i en

Heldagsutflykt till LINKÖPING den 2 maj

Vi besöker Östergötlands museum och ser den aktuella utställningen om Den Heliga Birgitta med bl.a. den äldsta birgittabilden inlånad från Vatikanen. Vi tar också en grundlig titt på domkyrkan med dess spännande stensulptur (medtag gärna kikare!) och arkitektur. Ett kortare besök i Sankt Lars kyrka görs också. Ciceroner blir prof. em. Jan Svanberg och fil. dr. Gunnar Redelius. Vi avslutar dagen med middag på Wärdshuset i Gamla Linköping. Vi åker 8.00 (samlings 7.55) med Botkyrkabuss från Hotell Oden, Karlbergsvägen (T-bana Odenplan, uppgång Västmannagatan) och är tillbaka igen i Stockholm ca. 21.00. Anmälan till Pia Melin på tel. 08-673 18 23, varefter inbetalning görs till föreningens postgirokonto nr 53921-3, senast den 25/4. Kostnaden per person är 475 kronor, vilket inkluderar resa, inträde på museet samt middag.

Välkommen!

SVENSK

NUMISMATISK TIDSKRIFT

har en upplaga på 1.400 ex.
Ca 1/10 av dessa når utanför Sveriges gränser
– Norden, Europa, USA.
Tidningen kommer ut med 8 nr per år:
första veckan i
februari – maj, september – december.

Våra annonspriser är jämförelsevis låga.
För annonsering kontakta Göran Wahlquist,
tel 070-682 80 03 (kvällstid och helger).

Prisexempel:

1/1 sida (151 × 214 mm)	1.800:–
2:a omslagssidan	2.200:–
4:e omslagssidan	2.500:–
1/2 sida (151 × 105 mm)	1.000:–
1/4 sida (72 × 105 mm)	500:–
1/6 sida (47 × 105 mm)	350:–
1/12 sida (47 × 50 mm)	175:–

Sista materialdag: Den 1:a i månaden före utgivning.
Heloriginal eller manus och gärna skiss
sändes till Göran Wahlquist efter överenskommelse.

*Annonser som ej är förenliga med
SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.*

Innehåll SNT 3 • 2003

Artiklar och notiser

Gömda skatter i Kungl. Myntkabinettets valv – senvikingatida och medeltida historier bakom skatten från Venngarn	52
Valberedningens förslag vid Svenska Numismatiska Föreningens årsmöte den 12 april 2003	54
Vatten-Pollette från Ramlösa Helsobrunn	55
Den Lawska bankkraschen – en av de största i historien	56
Visingsö, Viktor Rydberg och Tingley – bakgrunden till en medalj	58
"Guldrost" på guldmynt och medaljer	61
Att vara eller icke vara – FIDEM i Paris 2002	62
Josias Lemnius – läkarson och myntgravör	64
Prinsessans skattgömma	66
Löjtnant Silfversparres deltagarmärken från 1886	67
Östermalms läroverk – en skola för numismatiker	68
Mynt som guvernören på Sit Barthélemy skänkt till Kungl. Myntkabinettet	69
En teckning över medaljkännaren Bror Edward Hyckert	69
När Riksbanken betalade en krona för 32 skilling banko	70
"Bekymrad skattebetalare"	70

Stående rubriker

Nytt om böcker – recensioner	68
Auktioner & Mässor	69
Pressklipp	70

Omslag

Mynt präglad för biskop Wilhelm (1054-1076) i Groningen under kejsar Henrik III (1046-1056) och kung Henrik IV (1056-1084). Tillsammans med 64 andra mynt, återfunna i en låda med provenienslösa mynt i Kungl. Myntkabinettets samlingar, kan nu detta troligtvis knytas till en skatt påträffad redan år 1789 i Venngarn, Uppland, och tillhör en av våra yngsta vikingatida myntdepåer. Läs mer om skatten och dess andra mynt i artikeln på sidorna 52-54 skriven av Christoph Kilger. Foto: Jan Eve Olsson.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98
onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00
Fax 08-667 07 71
E-post: snf@wineasy.se

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5428
114 84 Stockholm
Tel 08-5195 5300
Fax 08-411 22 14
E-post: info@myntkabinettet.se

Ansvarig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:

Monica Golabiewski Lannby

Annonser och auktionskalender:

Göran Wahlquist
070-682 80 03 (kvällstid och helger)

Prenumerationer:

Pris 160 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

SNT trycks med bidrag från
Gunnar Ekströms stiftelse
samt Sven Svenssons stiftelse

Tryck:

Masterprint Sätteri & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

Föreningsaktiviteter

APRIL

5-6 FRIMYNT i Helsingborg

Föreningen är på plats på FRIMYNT i Helsingborg. Kom till vårt bord! Vi säljer litteratur. Framför synpunkter på föreningens verksamhet och ge goda idéer för framtiden.

12-13 SNF:s årsmöte

12 april:

12.00 Samling på Gustav Adolfs torg (vid statyn) i Göteborg
12.30 Färja från Lilla Bommen till Eriksberg
13.00 Ankomst till Terra Nova. Lunch.
14.00 Guidad visning av ostindiefararen "Götheborg"
15.00 Visning av auktionsobjekt i hyrd konferenslokal: "Kommandobryggan" vid entrén
15.30 Årsmöte med kaffe och kaka
16.30 Auktion med objekt ur Sven Svenssons samling
17.00 Redovisning
17.45 Uppbrott
18.00 Färjan från Eriksberg till Lilla Bommen
20.00 Gemensam middag på restaurang i Göteborg (lokalitet meddelas senare)

13 april:

09.00 Samling vid Exercishuset vid n.v. hörnet av Heden
09.05 Buss till Lödöse museum. Rolf Sandström berättar "något om Göteborgs historia" under färden
10.00 Rune Ekre håller föredrag om "Lödöse som myntort"
11.15 Kaffe
11.45 Jan Johansson, museichef, och hans medarbetare guidar oss runt i museet
12.30 Medeltidslunch samt ev. tid för egen rundvandring
13.30 Återfärd till Göteborg
14.30 Ankomst Heden i centrala Göteborg. Avslutning.

Kostnaden per person för två luncher, kaffe, entréavgifter, båttransport, är 350:- för båda dagarna. Middag på lördagen betalas individuellt på plats. Övriga transporter, lokalthyra, guidning bekostas av SNF. Deltagarantalet är begränsat. Anmälan, som är bindande, sker till Rolf Sandström, tel. 031-99 24 54, eller Dan Carlberg, 0476-102 25. Inbetalning av avgiften till pg 15 00 07-3 måste därefter göras omgående. Sista anmälningsdag var 25 mars. För deltagande vid enbart årsmötesförhandlingarna behövs ingen föransmälan.

26 Nya Myntkabinettet

Plats Banérgatan kl. 13.00

Ian Wiséhn: *Nya myntkabinettet – erfarenheter och framtidsplaner.*

Svenska Numismatiska Föreningen

Adress: Banérgatan 17 n.b. Buss 4, 44; T-bana Karlaplan
Kansli: Besöksstid 10.30-13.00 onsdag – torsdag.
Stängt: Midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.
Hemsida: www.users.wineasy.se

Kungl. Myntkabinettet

Adress: Slottsbacken 6. Buss 43, 46, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.
Utställningar: Måndag – söndag kl. 10.00-16.00.
Numismatiska boksamlingen: Torsdagar kl. 13.00-16.00.
Hemsida: www.myntkabinettet.se

Gömda skatter i Kungl. Myntkabinettets valv – senvikingatida och medeltida historier bakom skatten från Venngarn

Av Christoph Kilger

Ar 1789 hittade torpargossen Anders Ersson en stor silver-skatt utanför torpet Glädjen några kilometer norr om Sigtuna i Uppland. Fyndet kom att benämnas Venngarnsskatten, eftersom Glädjen då tillhörde storgodset Venngarn. Fyndet är på många sätt anmärkningsvärt.

Silverdepån med både mynt och smycken dateras till andra hälften av 1000-talet och tillhör därmed en av de yngsta vikingatida myntskatterna i Uppland och även på det svenska fastlandet (Wiséhn 1989, nr 396). Så sena skatter är annars bara kända från Gotland och Öland. Fyndet väckte stor uppmärksamhet i de dåtida lärda kretsarna. Mynten låg förvarade i fem påsar av mycket grov lärft. Penningarna, som vägde ungefär 9 marker, var lindade med grova linneklutar. Även storleken kan egentligen bara jämföras med de sena fynden från östersjööarna. De skriftliga uppteckningarna nämner en sammanlagd vikt på ca 19 mark silver (ca 4 kg). Det daterande myntet präglades under ärkebiskop Sigwin i Köln (1079-1089).

Skatten, som då inlöstes till Kungliga Vitterhetsakademien, finns idag inte längre bevarad som sammanhållet fynd. Den splittrades redan tidigt och ligger i tre olika samlingar, Kungl. Myntkabinettet i Stockholm (1 115 ex), Uppsala universitets myntkabinett (313 ex) och Skoklostersamlingen med 127 mynt. Två halsringar från fyndet finns idag på Statens historiska museum. Endast mynten i Skokloster kan idag med stor säkerhet tillföras det ursprungliga fyndet. I Kungl. Myntkabinettet ligger skatten förmodligen spridd i den systematiska samlingen och bland de provenienslösa myntposterna (se Jonsson 2002, s 235ff).

I Kungl. Myntkabinettets valv upptäckte jag bland de provenienslösa fyndposterna en liten papplåda innehållande 65 mynt. Mynten låg lösa i kartongen och var inte bestämda. Vid första anblicken kunde man konstatera, att de flesta präglingarna var mycket tunna och hade en fläckig patina. Utöver detta var de i ganska gott skick med få böjningar och täljningar. En snabb genomgång visade

Fig. 1. Utrecht, biskop Wilhelm (1054-76), Dbg 545 var. Ilisch 2000, 10.10.

Foto: F. Elfver.

Fig. 2. Utrecht, biskop Konrad (1076-99), Dbg 553a. Ilisch 2000, 10.28.

Foto: F. Elfver.

att det överlag rörde sig om ganska få typer. De flesta härstammade från det västfrisiska området som ligger i den nordligaste delen av Nederländerna. Även tidsmässig var de samlade och tillhör andra hälften av 1000-talet. Jämfört med andra tyska präglingar från samma tid är västfrisiska penningar mycket välpräglade och lätta att bestämma.

Mynten domineras av biskopliga och grevliga präglingar från olika orter i Friesland. Biskoparna av Utrecht fick omfattande myntningsrättigheter förlånade i Friesland efter 1046 av kejsar Henrik III, vilket de snart också började utnyttja på en rad viktiga platser (fig. 1-3). Den andra dominerande falangen av myntherrar i Västfriesland är framförallt sachsiska grevar, särskilt den brunonska ätten med Bruno III (1038-1057), Ekbert I (1057-1068) och Ekbert II (1068-1077). Myntväsendet under grevarna var tämligen välorganiserat, och man präglade samma typ på en rad orter. Typen byttes förmodligen vid den nye myntherrans tillträde. Vad som utmärker de västfrisiska mynten gentemot andra tyska präglingar är deras låga vikt och lägre silverhalt. Detta kan tolkas som att myntherrarna lyckades upprätthålla och etablera en ekonomi och politik baserad på standardiserade betalningsmedel som mynt. Att penningar hade stor betydelse i människornas vardag visar också den stora mängden av lösfunna mynt, som man har hittat i stora delar av Nederländerna. Lösfynden har blivit alltmer kända de senaste åren och har behandlats i numismatiska arbeten (Ilisch 2000). Myntfynd från 1000-talet är annars ovanliga inom det gamla Tyska rikets gränser.

I det svenska materialet är västfrisiska mynt inte särskilt vanliga. Införseln av silver från Tyska riket

till Sverige avstannar i stort sett efter ca 1055/1060. Särskilt Gotland drabbas av denna nedgång. Det svenska fastlandet lyckas däremot på vissa håll upprätthålla kontakterna med kontinenten, och här är västfrisiska mynt vanligare än i det gotländska materialet (Jonsson 2002). I Baltikum och Ryssland kan fynden upp till 80% bestå av västfrisiska mynt. I slutet av 1000-talet flödar tyskt silver igen till Gotland, men inte i samma omfattning som tidigare. Skatterna där är få och oftast mycket stora. Det tyder på att kontakterna med kontinenten har fått en annorlunda karaktär. Det är förmodligen bara en liten del av befolkningen som får tag i silvret. Man kan anta att dessa personer har kunnat behålla kunskapen om och var väl förtrogna med hur silvret hanterades i Tyska riket.

Under andra hälften av 1000-talet minskade möjligheten att få tag i mynt på kontinenten. Detta skedde av olika anledningar. Kungar, grevar, hertigar och biskopar i Tyska riket försökte få kontroll över växande städer och marknaderna och landområdena utanför dessa. Rättigheter och skyldigheter som t.ex. myntnings- och marknadsrätten definierades och övervakades noga. I historiskt och numismatiskt sammanhang talar man också om en växande feodalisering i många delar av Europa. Det är ganska tydligt att den politiska makten i Europa förstärker och markerar sina ekonomiska maktbefogenheter från mitten av 1000-talet. Mynten blir en alltmer viktig och synlig del i de olika medeltida statsbildningarna och bland vanligt folk. Det är en långsam process som redan tagit sin början på många håll i Västeuropa kort efter 1000. Men trenden mot mera monetariserade samhällen tar ett märkbart kliv framåt efter ca 1060. Denna utveckling drabbar även den traditio-

nella silverhantering som praktiserades bland samhällena i Skandinavien och Östeuropa. De marknader, uppsamlings- och mötesplatser söder om Danmark, som vikingarna tidigare besökte regelbundet, försvann. Silverkällorna sinade och täpptes till av mynt- och territorialherrarnas växande inflytande på myntanvändningen.

Det är städer som Köln och Tiel som traditionellt har besökts av handelsfolk från Nord- och Västeuropas olika hörn. Att även gotlänningar och andra nordbor trafikerade de stora handelsplatserna i Tyska riket kan man inte utesluta. Mera sannolikt är dock att de fick tag på silvret i gränsområdena, där överheten inte hade så stort inflytande. Som redan antytts så upphörde den okontrollerade handeln med silvret när eliten kunde manifesteras sin maktposition även i monetära sammanhang. En liknande utveckling ser vi också i kungarikena Norge och Danmark som styrdes av starka härskare som Harald Hårdråde och Sven Estridsen. Båda kungarna etablerade en väl fungerande myntekonomi på centralorterna i sina riken. Harald Hårdråde lyckas till och med omkullkasta den gamla silverekonomin och introducera låghaltiga silvermynt. Som skattfynden i Norge visar så försvann gott utländskt silver och ersattes med kungens dåliga silvermynt. Utvecklingen mot en reglerad myntekonomi med låghaltiga silvermynt kan spåras efter ca 1060. Men hur hänger detta ihop med de västfrisiska mynten i papplådan och de sena gotländska fynden?

Handeln under senare hälften av 1000-talet innanför och utanför rikets gränser sköttes förmodligen alltmer av specialiserade handelsmän som var bättre organiserade än förut. Handelsmännen i Tyska riket var särskilt privilegierade och stod under kungens beskydd, men betalade i gengäld skatt till honom. Köpmännen organiserades i s.k. gillen. Varje stad hade en eller flera köpmannakvarter. Stadsherrarna, oftast biskopar, var som kungen intresserade av att binda till sig och kontrollera dessa gillen. Staden Magdeburg hade t.ex. både ett kungligt och ett biskopligt köpmannakvarter. Köpmännen representerade också sin herres penningpolitik och förde med sig stadens mynt till andra marknader i riket. Under andra hälften av 1000-talet växte en mycket mera reglerad handel fram i Tyska riket. Förmodligen beskattades då all överregional silverhandel med klingande mynt.

Från två runstenar i Sigtuna vet vi att frisiska gillen höll till i stan. Stenarna som omnämner dessa gillen dateras till mitten av 1000-talet. Även Vennarnsskatten utanför Sigtuna tyder på frisernas närvaro i stan. Torun Zachrisson har i sin avhandling velat se silverdepåerna i Uppland som en slags gränsmarkering mellan vikingatida ägor. I fallet Vennarn är det dock svårt att placera in depån i ett arkeologiskt byggelsesammanhang. Skatten förs till Vennarn, men depåfyndplatsen ligger långt ifrån själva godset. Den ligger även långt utanför Viby, som under tidig medeltid slås ihop med Vennarn till ett storgods. Zachrisson uttalar sig också försiktigt och menar att fyndplatsen ligger på ängsmarker som ägdes av godset. Fyndplatsen ligger perifert i förhållande till de vikingatida gravfälten i Vennarn och Viby och runstenarna söder om Viby, som kan antas indikera gårdslägen under vikingatid och tidig medeltid. Som Zachrisson också påpekar ansluter sig depåfyndområdet snarare till den väg som under vikingatiden förmodligen ledde norrut från Sigtuna (Zachrisson 1998, 310ff). Vennarn är av de arkeologiska lämningarna i området att döma ingen typisk uppländsk gränsskatt.

Fig. 3. Groningen, biskop Wilhelm (1054-76) – kejsar Henrik III (1046-56)/kung Henrik IV (1056-84), Ilich 2000, 18.10. Foto: F. Elfver. Se också omslagsbilden i färg.

Enligt min uppfattning så representerar Vennarnsskatten en främmande fågel i det traditionella uppländska skattfyndsmönster som Zachrisson har beskrivit i sin avhandling. Skattens storlek och sammansättning kan vävas in i ett större sammanhang, som när långt utanför det traditionella gårdssamhället med sitt invanda förhållningssätt till silver. Att Vennarn representerar en gränsskatt i Zachrissons mening är svårt att se. Fyndet visar snarare tydliga samband med det kristna och kungliga Sigtuna. Sigtuna utgör en viktig del i kungarnas strategi att stadga sin överhöghet i politiska och

andliga frågor i Mälardalen (Tesch 1992). Här styrde man också kontakterna med utlandet och kontrollerade idéer, materiella ting och nymodigheter som kom utifrån. Det låg i kungens intresse att efterlikna och manifesteras det medeltida härskaridealet som också började få fotfäste i de andra skandinaviska kungarikena. I motsats till kungarna i Danmark och Norge lyckas man inte monopolisera hanteringen med silver och upprätta en egen myntning. Om en myntning innebar ekonomisk makt och hur mynt har behandlats som betalningsmedel är en helt annan fråga, men det symboliska värdet var utan tvivel en av hörnstenarna i detta härskarideal. Som vi vet av de skriftliga källorna som hos Adam av Bremen var kungens position i Svealand alltid utsatt. Birka-kungarna och senare Sigtuna-kungarna, som förmodligen tillhörde samma ätt och ursprungligen kom från Götaland, låg alltid i en förhandlingsposition med de svealändska stormannaätterna (Carlsson 1997). Den svealändska, hedniska reaktionen under Blot-Sven i slutet av 1000-talet var förmodligen inte enbart ett uppror mot ett kristet kungastyre utan även en protest mot de samhällseliga förändringar som kungarna i staden Sigtuna stod för.

Vennarnsskatten borde snarare tolkas som tillhörande den samhällsgrupp som representerar de "nya" idéerna om samhället och den framväxande professionaliseringen av handeln och kontakterna med omvärlden. Hit hör kungens män som satt vid kungens bord och ägde tomt i Sigtuna. Att man enligt uppländsk sed reste stene efter "utlänningar", frisiska gillebröder, tyder på en långtgående integrering av dessa främlingar i Sigtunasamhället. Det kan också tolkas som att frisernas egna värderingar och "världsvana" har fått fotfäste i Sigtuna och har setts som en tillgång. Även de sena gotländska fynden tyder på att handeln med silver visar på en allt tydligare professionalisering i silverhanteringen. Här sköttes kontakterna fortfarande i egen regi utan inblandning av en kungamakt. Men även här kan man förmoda att det gamla gårdssamhället på Gotland förändrades och att man etablerade nya identiteter och förhållningssätt till omvärlden.

*

Mynten i papplådan utgör med allra största sannolikhet en del av Vennarnsfyndet som löstes in av

Fyndlista

Oberlothringen

Andernach	Hg Dietrich I	Dbg 436	1 ex
–	Okänd myntherre	Häv 728c	1 ex

Friesland

Utrecht	Kg Henrik II (1002-14)	Dbg 539	2 ex
–	B Bernold (1027-54)	Dbg 544	1 ex
–	B Wilhelm (1054-76)	Dbg 542 a	1 ex
–	–	Dbg 545	7 ex
–	B Konrad (1076-99)	Dbg 553 a	2 ex

Deventer	B Konrad – Kg/K Henrik IV (ca 1076-1106)	Dbg 552	3 ex
----------	--	---------	------

Groningen	B Wilhelm – Kg Henrik IV (ca 1054-76)	Dbg 546 a	1 ex
–	–	Dbg 546	8 ex
–	B Wilhelm (1054-76)	Dbg 549 a	1 ex

Stavoren	Gr Bruno III (1038-57)	Dbg 503	1 ex
–	Gr Ekbert I (1057-68)	Dbg 521 a	1 ex
–	–	Dbg 522	1 ex
–	B Konrad (1076-99)	Dbg 2019	3 ex
–	–	Dbg –	1 ex

Leeuwarden	Gr Bruno III (1038-57)	Dbg 502	7 ex
–	Gr Ekbert II (ca 1068-77)	Dbg 531	1 ex
–	B Konrad (1076-99)	Dbg 2017	1 ex

Dokkum	Gr Bruno III (1038-57)	Dbg 499	7 ex
–	–	Dbg –	1 ex
–	Gr Ekbert II (ca 1068-77)	Dbg 528	7 ex
Dokkum? Winsum?/ Emningheim Garrelsweer	Biskoplig – Gr Bruno III	Dbg 501	2 ex

Gr Bruno III (1038-57)	Dbg 529/534	1 ex
–	Dbg 530	1 ex

Sachsen

Bardowick?	(K Henrik III, 1046-56)	Häv 309	1 ex
Bardowick	(Kg Henrik IV, 1056-84)	Häv 717 var	1 ex

PS. I myntvalvet förvaras också andra poster av tyska vikingatida mynt. De här posterna saknar hänvisningar till kända fynd eller inventarienummer. De har tidigare bearbetats av numismatiskt kunniga forskare som Peter Berghaus, Vera och Gert Hatz. Summariskt är de publicerade i Gert Hatz *Handel und Verkehr* (Hatz 1974). Det är sannolikt att många av dessa poster utgör delar av kända fynd som hittats under 1700-talet och tidigt 1800-tal och som man inte har hunnit bearbeta. Man ska dock komma ihåg att det kan röra sig om sammanblandningar av olika fynd, gåvor eller bytesexemplar som Kungl. Myntkabinettet fått från andra myntkabinett och forskare. Ett antal poster med sena västfrisiska mynt kan antas utgöra delar av Venngarnsfyndet.

staten och hamnade i Myntkabinetets förvar. Det finns inget annat känt fynd i Sverige som enligt beskrivningen innehåller så många västfrisiska präglingar. Bredvid västfrisiska mynt innehöll Venngarn också många engelska präglingar. Stora delar av det västfrisiska materialet i den systematiska samlingen på Kungl. Myntkabinettet kan tänkas härstamma från detta fynd.

Litteratur

Carlsson, A. 1997: Birkas kungsgård på Adelsö och Svearnas Fornsiguna – två aristokratiska miljöer i Mälardalen. I: Callmer, J. & Rosengren, E. (red.): "...Gick Grendel att söka det höga huset...". *Arkeologiska källor till aristokratiska miljöer i Skandinavien under yngre järnålder*: Slöinge Projektet 1. Hallands läns museumskriftserie 9. Halmstad.

Hatz, G. 1974: *Handel und Verkehr zwischen dem Deutschen Reich und Schweden in der späten Wikingerzeit*. Die deutschen Münzen des 10. und 11. Jahrhunderts. Stockholm.

Ilisch, P. 2000: *Die Münzprägung im Herzogtum Niederlothringen*. Jaarboek voor munt- en penningkunde 84-85. 1997/8. Amsterdam.

Jonsson, K. 2002: The numismatic evidence for Frisian trade in Sweden in the late Viking Age. *Moneta Medievalis*. Studi numizmatyczne i historyczne ofiarowane Profesorowi Stanisławowi Suchołolskiemu w 65. rocznicę urodzin. Warszawa.

Tesch, S. 1992: Sigtuna: the townplan – a key to urbanization and formation of state in Sweden. *Medieval Europe 1992*. Urbanism, Vol. 1. York.

Wiséhn, E. 1989: Myntfynd från Uppland. *Sveriges Mynthistoria*. Landskapsinventering 4. Stockholm.

Zachrisson, T. 1998: *Gård, gräns, gravfält*. Sammanhang kring ädelmetalldepåer från vikingatid och tidigmedeltid i Uppland och Gästrikland. Stockholm Studies in Archaeology 15. Stockholm.

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmanngatan (uppgång Handelshögskolan)

+ fax 08-673 34 23

Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar, militaria och nålmärken, medaljer

Öppet: vard. 11-17, fred. 11-15, lörd. 11-14

Valberedningens förslag vid Svenska Numismatiska Föreningens årsmöte den 12 april 2003

Mandatperioden går i år ut för ledamoten Dan Carlberg. Vidare vakantsattes en ledamotsplats i samband med årsmötet 2002. Suppleanterna väljs på 1 år. Valberedningen föreslår följande om- och nyval:

Ordinarie ledamöter: Dan Carlberg, Älmhult, omval 3 år; Jan-Olof Björk, Växjö, nyval 3 år. **Suppleanter:** Göran Wahlquist, Rönninge; Sven-Erik Olsson, Storvreta; Bernt Thelin, Lund; Rolf Sandström, Lindome. Samtliga omval 1 år.

Dorotea i mars 2003
Valberedningen i SNF
Börje Rådström, Dorotea

Vatten-Pollette från Ramlösa Helsobrunn

Ramlösa Helsobrunn, strax utanför Helsingborg, har en anrik historia. Den påstås gå tillbaka till Karl XI:s dagar, då några soldater efter slaget vid Lund år 1676 lär ha upptäckt en rik källåder i Ramlösadalen. Denna ska ha haft en god inverkan på fältsjukan och andra åkommor som plågade soldaterna. Källornas hälsobringande kraft gjordes vetenskapligt kända av professor Dubelius*, verksam i Lund. Han var också fältmedicus i Stenbocks armé och närvarande i slaget vid Helsingborg 1710.

Brunnen nådde sin höjdpunkt i början av 1800-talet. Från mitten på 1820-talet styrdes den, mer eller mindre framgångsrikt, av såväl enskilda som olika bolag. År 1854 övertogs Ramlösa Helsobrunn av baron von Böhmen och dr Joakim Fritz Netzler blev tillförordnad intendent. Dr Netzler hade tidigare varit brunnsläkare på Helsobrunnen Helsan, den andra hälsobrunnen i Helsingborg. Sonen till dr Netzler har utförligt beskrivet livet vid Ramlösa Brunn vid 1800-talets mitt. Om hur fint folk drack brunn, promenerade i den fina naturen, gjorde utflykter, dansade på brunnsbaler och mycket annat för att sysselsätta sig under den tid då brunnen hade öppet, från slutet av juni till slutet av augusti.

I Netzlers bok kan man bl.a. läsa att man den 10 juli 1857 ändrat avgifterna för brunnsdrickning vid Ramlösa Helsobrunn, så "att der begagna naturliga såväl som artificiella vatten afgiften skulle hädanefter utgöra: för fullvuxen person 5 Rdr, för mindre bemedlad allmoge 3 Rdr, samt för torpare, tjenstehjon och arbetsfolk 1 Rdr 50 öre, allt Riksmynt". Dock stadgades att "fattiga som styrka sin medellöshet, voro från all afgift befriade".

Den här beskrivna polletten är av papp och på ena sidan försedd med gult papper med texten **N° 356 / Vatten = Pollette / Ramlösa 1864 / N:r 364.** och namnteckning *J. F. Netzler*. I övre högra hörnet finns en röd stämpel med texten: RAMLÖSA / 186 / HELSOBRUNN och i nedre vänstra hörnet en blå stämpel med texten: Dr. J. F. NETZLER / HELSINGBORG. På polletten baksida finns en handskrivna text: *Undantagsmannen Jöns Olsson från Strövelstorp 1 [svårtolkat] 5 Rd 34 ör /*

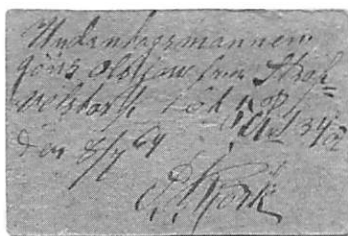

Foto författaren.

den 8/7 64 samt en namnteckning: *P. Björk*.

Denne P. Björk nämns i Netzlers bok som den verkställande direktörens, greve Axel De la Gardie, faktotum (alltiallo) och inspektor.

Vem var då Jöns Olsson? Kyrkoböckerna berättar att han var född 1828 i N. Vram och att han i början av 1860-talet var ägare till Strövelstorp 3. År 1862 flyttar han till Strövelstorp 7 Kyrkohemman och står här som "inhyst" i kyrkoböckerna. I dessa finns det även en anteckning "bör frikallas" från år 1864 – samma år som polletten är utställd.

Det verkar alltså som om något händer med Jöns Olsson mellan åren 1862 och 1864. Han upphör att vara ägare till sin gård och flyttar in som inhysing på ett kyrkohemman. Man antecknar i kyrkoböckerna att han bör frikallas och han dricker brunn i Ramlösa. Kanske har han drabbats av sjukdom eller olycka. Oavsett vilket verkar han återhämta sig, kanske med hjälp av det välgörande brunnsvattnet. År 1864 flyttar han till Håkanstorp 3 och tar över denna gård. Ett år senare gifter han sig med Else Andersdotter.

I liggaren över brunnsгäster år 1864 finns Jöns Olsson inskriven den 8 juli som nummer 356. Detta nummer finns ju också angivet på polletten. Det andra numret, 364, på polletten skulle då kunna vara ett löpnummer för själva polletten. Eftersom det finns två olika nummer tyder det på att inte alla brunnsгäster fick en pollett. Kanske var det bara vissa kategorier brunnsгäster som fick en

pollett för att kunna bevisa sin rätt att vara på området. I så fall kanske det 1864 hade delats ut 364 polletter sedan systemet togs i bruk.

I samma liggare finns även avgifterna för brunnsгästerna inskrivna. I Jöns Olssons fall var den 2 rd rmt 67 öre i "Brunnsavgift" och lika mycket i "Läkararvode". Detta stämmer ju bra med det som finns angivet på polletten, 5 rd 34 öre. Den svårsläsliga texten framför avgiften skulle kunna vara "1 bt" och skulle kunna betyda 1 brunnstermin, eftersom brunnsгästens cirka två månader var indelad i två terminer.

Den "Vatten-Pollette" med sin handskrivna text har gett mig med en ögonblicksbild av Jöns Olsson och hans liv i början på 1860-talet och av brunnsstillvaron i Ramlösa. En liten pappbit som mot alla odds har motstått tidens tand.

Bernt Thelin

Litteratur

Netzler, F.: *Helsingborgsminnen från min ungdom*. Faksimil av utgåvan 1928 (1985).

Kyrkoböcker från Strövelstorp.

Ramlösa Hälsobrunns Arkiv 253, Vol. DI:2 (1858-1866). □

COMMENTATIONES DE NUMMIS SAECULORUM IX-XI IN SUECIA REPERTIS NOVA SERIES NR. 15

CHRISTOPH KILGER

Pfennigmärkte und Währungsland-schaften

Monetarisierungen im sächsisch-slavischen Grenzland ca. 965-1120

Pris: 525:- inkl moms.

Porto tillkommer.

♦ ♦ ♦

Beställningar:

NUMISMATISKA FORSKNINGSGRUPPEN

Bollhusgränd 1B, 111 31 STOCKHOLM
Tel: 08-674 77 50 Fax: 08-674 77 53

Den Lawska bankkraschen

– en av de största i historien

Av Ian Wiséhn

Fortfarande händer det att banker går i konkurs. Det kan vara japanska banker som stått på osäker grund eller gamla ärevärdiga Barings som grundades 1762, men som knäcktes på 1990-talet av den anställde mäklaren Nick Leeson. Det kan emellertid vara intressant att jämföra moderna bankkrascher med det som hände med den Lawska banken 1720.

John Law var till börden skotte och föddes i Edinburgh 1671. Fadern var en förmögen guldsmed, vilken enligt tidens sed vid sidan av sin affär även bedrev privat bankrörelse. Den begåvade sonen, som vid faderns fränfalle ärvde en ansenlig förmögenhet, erhöll en omsorgsfull uppfostran. Den inblick som John Law fått genom faderns verksamhet hade väckt hans intresse för ekonomiska affärer. Han studerade därför ivrigt nationalekonomi.

Efter faderns död flyttade han till London för att studera vidare och för att placera sig mer i händelsernas centrum. Detta gjorde han under en för honom gynnsam tid. I juli 1691 framlade nämligen hans landsman, William Paterson, för första gången inför Council of Trade ett tillsammans med Sir Michael Godfrey utarbetat förslag till grundandet av en offentlig bankinrättning. Tre år senare – den 25 april 1694 – började Bank of England sin rörelse. Detta liksom allt annat som tilldrog sig på det ekonomiska området följdes med stort intresse av Law.

När han vistats fem år i London tvingades han lämna England på grund av en duellhistoria. Han reste hem till Skottland. Han slogs där av förvåning inför kontrasten mellan England och det gamla Skottland. I England var det liv och rörelse, där blomstrande handeln. Hemma i Skottland var det tyst och stilla och utan fart i affärerna. Med hjälp av sina teorier trodde han sig kunna konstatera, att detta hade sin orsak i bristande kapital. Därför beslöt han sig för att starta en bank i Skottland. Den nya inrättningen skulle få formen av en jordhypoteksbank. Det skotska parlamentet visade emellertid föga förståelse för välgörarens intentioner, varför förslaget föll.

Kopparstick över John Law utförd av J. Hubert. Repro Jan Eve Olsson.

När Ludvig XIV av Frankrike avled, efterlämnade han en tämligen ruinerad stat. Den stående skulden uppgick till den lilla nätta summan av en och en halv miljard livres och den svävande till sex hundra miljoner livres. Eftersom franska statens samtliga inkomster uppskattades till högst hundrasextio miljoner om året, gick alltså mer än hälften enbart för att gälda räntorna på skulden. Läget var förtvivlat. Inom initierade kretsar talades helt öppet om en statsbankrutt som enda medlet att en gång för alla komma ur eländet.

Hertigen av Orléans, som under Ludvig XV:s minderårighet hörde till förmyndarna, ville inte acceptera en statsbankrutt. I synnerhet inte sedan han kommit i kontakt med John Law, som med sin stora förmögenhet flyttat till Frankrike. Law hade då redan försökt intressera Viktor Amadeus av Sardinien och den tyskromerske kejsaren för sina bankplaner. Hertigen blev så småningom helt betagen i den rike och världsvane finansmannen, vars utmärkta och välutaligt framförda planer han till slut inte kunde motstå. "Är ni sänd av Gud, så stanna kvar; är det djävulen som skickat er, så lämna mig inte!" Lär han ha yttrat efter det första sammanträffandet.

Efter ingående förhandlingar med den franska förmyndarregeringen för-

klarade sig så Law villig att bringa reda i de trassliga statsfinanserna på vissa vilkor. Det viktigaste villkoret var att han själv skulle få oktroj på en sedelutgivande bank. Han fick som han ville! Den 2 maj 1716 undertecknades de papper som gav honom rätt att starta en enskild bank med en grundfond på sex miljoner livres. Tecknade aktier kunde till tre fjärdedelar betalas med statsobligationer, vilka då endast hade en femtedel av rätten att diskontera växlar, mottaga penningar på deposition, lägga upp giroräkning för kunderna samt att utgiva sedlar, vilka skulle inlösas med silver enligt myntets skrot och korn den 2 maj 1716. Man kan förstå vilken rusning det skulle bli efter dessa bekväma och säkerställda sedlar, då man betänker, att från Ludvig VI till Ludvig XV silvermyntets nominalvärde hade ändrats inte mindre än 250 gånger och guldmyntets 147 gånger. På grund av detta hade man aldrig kunnat veta vad en fordran var värd på förfallodagen, men genom sedlarna kunde man göra kalkyler som var oberoende av tid och förfallodagar.

Genom ett dekret av den 4 december 1718 hade banken blivit kunglig. Det var hertigen av Orléans som stod bakom dekretet, som bl.a. angav att banken skulle "i Vårt namn och under Vår myndighet förvaltas". Omgivningerna uppfattade situationen som att staten skulle infria de löften som Law givit. Andra europeiska länder bevitnade det kommande händelseförloppet med häpnad och oro.

Den nu berömda John Law formligen stampade pengar ur marken i total glömska av att även pappersförbindelser en gång måste infrias. Möjligen var det så att han mycket väl visste vad som skulle hända, men endast cyniskt ryckte på axlarna med ett *après moi le déluge*.

Till en början bildade han i augusti 1717 det franska Västindiska kompaniet. Kompaniet hade det för den tiden oerhörda aktiekapitalet av 100 miljoner livres. Aktierna fick likvideras med statsobligationer, som togs till pari trots att de i marknaden endast stod i 60%. För kompaniet förvärvades ensamrätten till handeln

Fantasibild som visar känslorna i samband med den stora Law-kraschen 1720, kopparstick av Bernard Picard. Repro Jan Eve Olsson.

på det år 1683 av La Salle upptäckta Louisiana vid Mississippifloden. Något år senare slogs kompaniet ihop med det bolag som drev handeln på Ostindien och Kina. De två bolagen gick under namnet *Compagnie des Indes*. Samtidigt skaffade de sig rätten att handla med barbareskstaterna, ett privilegium som tidigare innehafts av det afrikanska kompaniet. Därmed hade Indiska Kompaniet hela Frankrikes transatlantiska handel i sin hand.

Lägger man härtil att Law dessutom lagt under sig tobaksmonopolet, den indirekta skatteuppbörden samt arrendet av det franska myntverket, så kan man förstå, vilka oerhörda summor (i papperspengar utan en bräkdels täckning ens!) han satte i omlopp. Den ena aktieemissionen följde på den andra i rasande fart och den geniale finansmannen lärde fransmännen konsten att spekulera i värdepapper. Han införde termins- och premieaffärer samt långfristiga avbetalningsköp av aktier. Den stora allmänheten var naturligtvis genast med på noterna. Alla ville deltaga i denna dans runt guldkalven. Spekulanter strömmade till Paris från både provinserna och från utlandet. Det finns en beräkning som uppskattat dessa lycksökare i Paris 1719 till ca 50 000 personer.

I början av år 1720 började emellertid en del försiktiga storspekulanter att känna sig oroliga inför de svindlande siffrorna. Dessa personer realiserade sina aktieinnehav och köpte sig i stället för billigt pris lantegendomar och ståtliga palats. De

försiktigas åtgärder följdes snart av allt flera och följden blev naturligtvis att kurserna dalade samtidigt med att priserna i sambället ökade kraftigt.

Alla medel tillgreps för att avvärja den hotande faran och de kungliga förordningarna i detta syfte följde tätt på varandra. En av de första åtgärderna var att försämrade mynt, och när detta visade sig vara verkningslöst påbjöds att alla betalningar överstigande 100 livres skulle verkställas i bankens sedlar. Ett dekret av den 18 februari 1720 förbjöd användandet av guld- och silverföremål och den 27 i samma månad hotades var och en, som var innehavare av metallisk valuta överstigande 500 livres, med konfiskation och höga böter. När inget annat tycktes hjälpa,

avlyste man helt och hållet det metalliska myntet. Detta skedde den 11 mars 1720. Därefter gjorde man ett par fåfänga försök med att nedskrivna värdet på såväl banksedlar som aktier. Då även detta visade sig resultatlöst, återstod inget annat än att förklara banken totalt insolvent och dess sedlar värdelösa. Den bittra sanningen offentliggjordes i ett dekret av den 10 oktober 1720.

Så hade då det stolta, på luftvärden byggda finansprojektet störtat samman. Att folket var rasande är helt klart. Självmord och andra desperata handlingar hörde till ordningen för dagen, och på gator och torg hördes de lurade utropa sina anklagelser mot regeringen och att de skyldiga måste straffas. John Law lyckades undkomma sina förföljare genom att fly till Bryssel och avled i Venedig i maj 1729. En fransman föreslog att man skulle ha följande text på gravstenen:

*Här vilar skotten, det stora ljuset,
Som kunde räkna så väldigt bra
Med hela tal och med algebra
Att vi nu sitta på fattighuset.*

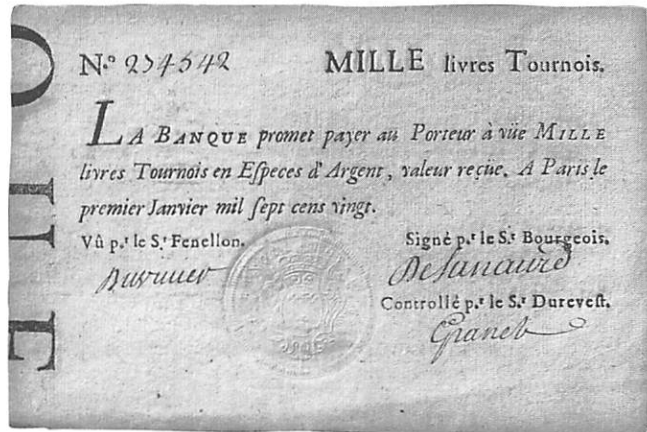
Det skulle dröja mer än femtio år innan man i Frankrike hörsammade ett nytt förslag om inrättande av en bank.

Litteratur

Bigsby, V. L., John Law and the great "Mississippi Bubble", *The Whitman numismatic journal*, 1964, no 3, s. 23-27.

Kerschagl, R., *John Law. Die Erfindung der modernen Banknote*. Wien 1956.

Lafaurie, J., Les billets des Banques de Law. *Bulletin de la Société d'Etude pour l'Histoire du Papier-Monnaie*, 1952, vol 7, s. 1-13. □

Sedel på 1000 livres, 1 januari 1720. Banque Royale. Foto Jan Eve Olsson.

Visingsö, Viktor Rydberg och Tingley – bakgrunden till en medalj

Av Eva Wiséhn

"To live in harmony with one another in heart and mind."

[Att leva i harmoni, i hjärta och tanke, med varandra.]

I Kungl. Myntkabinetet finns ett antal askar fyllda med svenska medaljer, som alla har det gemensamma att de är svåra att insortera under relevanta rubriker. Detta gäller även en liten, oanslig medalj med engelsk text, men med svensk anknytning. Här presenteras historien bakom medaljen.

För nittio år sedan genomfördes en internationell fredskongress på Visingsö. Initiativtagare var Katherine Tingley och Teosofiska samfundet. Samfundet grundades 1875 i New York av *Helena Petrovna Blavatsky* och *Henry Steele Olcott* och är en världsomspännande organisation. Teosofi betyder "gudomlig vishet". Syftet är att skapa ett universellt broderskap baserat på insikten att "livet och alla dess mångskiftande former, mänskliga såväl som icke-mänskliga är en odelbar Enhet".

Medlemmarna i denna andliga rörelse förenas genom det gemensamma sökandet efter sanning, förvaldat av en rad "mästare", och en önskan att lära känna tillvarons mening och ändamål. Detta hoppas de uppnå genom studier, meditation, en livets renhet och ett kärleksfullt tjänande. I läran, som bygger på inslag av framförallt indiska religioner, läggs inga trosföreställningar på medlemmarna då "teosofin är den visdom som ligger till grund för alla religioner när de är fria från tillägg och vidskeplse".

År 1879 fick samfundet sitt säte i en förstad till Madras, Adyar, i södra Indien. Den fick en brahamsk/buddistisk riktning med inslag av kabbalistisk okkultism. Helena Blavatsky påstod att hon på avstånd fick "ockulta" meddelanden från högstående mästare i Tibet. För detta påstående blev hon mycket ifrågasatt. Vid Blavatskys död, 1891, bröt sig en västerländsk-indisk avdelning ut ur samfundet under ledning av *Annie Besant* (1847-1933). Denna inriktning vann stort gehör i Europa och upp-

1. Katherine Tingley.
Repro ur "Visingsö 1877-1964".

togs 1913 i Tyskland som en del av idéerna i Rudolf Steiners antroposofi.

Besant lät 1909 adoptera en ung indier, som fick namnet *Krisjnamurti*, och betraktade honom som en "världslärare", Maitreya. År 1911 instiftades en teosofisk orden, *Österns stjärna*, till hans ära. *Mahatma Gandhi* beundrade Besant och hävdade att det var ur hennes ansträngningar som Indiens självständighetsrörelse växte fram. Han hyllade henne som "Indiens moder".

Ledaren av den amerikanska sektionen, *William Q Judge* (1851-1896), bildade, på grund av en konflikt med Blavatski, på 1890-talet en självständig gren, "The universal brotherhood" (Universella broderskapet). Judge uppmärksammade *Katherine Tingley* (1852-1929), som var humanitärt verksam, och fick med henne i rörelsen. Här fann hon en filosofi och en organisation med samma höga mål som hon själv. Redan som liten drömde hon om att en dag få bygga en "Vit Stad i det gyllene landet i väst". Hon reagerade starkt på den grymma likgiltigheten i den mänskliga naturen. Från unga år agerade hon spontant för att hjälpa nödställda och behövande genom att ordna välgörenhet i olika former. År 1893 satte hon upp "emergency Do-Good Mission" i det värsta slumområdet i New York. Här delade hon ut soppa och bröd. Efter Judges död blev

Tingley ledare för den amerikanska grenen.

Tingley hade inte Blavatskys spekulativa begåvning. Inte heller var hon lika fascinerad av de mystiska och okulta dragen i Adyar-filosofien. Hennes intressen var av mer praktisk natur. Den "gyllene regeln" – "Allt vad ni vill att människorna skall göra för er, det skall ni också göra för dem" (Matt. 7:12) – blev den västteosofiska linjens rättesnöre.

År 1898 förlades verksamheten till Point Loma i Kalifornien och 1900 blev platsen huvudsäte för rörelsen. I Point Loma grundades en skola med ett uppfostringssystem i syfte att ge eleverna en harmoni mellan sina fysiska och psykiska krafter genom yoga, enligt det s.k. Raja Yoga-systemet (raja yoga = kunglig förening). Inom sex månader hade Tingley tillsammans med fem elever grundat "Raja-Yoga skolan". 1914 fanns också en Akademi och ett College och 1919 slutligen ett teosofiskt universitet.

Vad som skiljde Raja-Yoga-skolan från andra skolor var att den balanserade den fysiska, mentala, moraliska och andliga utvecklingen, där ingen del fick växa på bekostnad av den andra. En viktig del av skolans policy var också att undervisningen skulle vara gratis för att möjliggöra för sämre lottade barn att få utbildning. År 1896 äkte Katherine Tingley på en världsturné för Broderskapsrörelsen. Hon besökte Europa, Asien, Australien, Nya Zeeland och Samoa och återvände den 13 februari 1897 till Kalifornien.

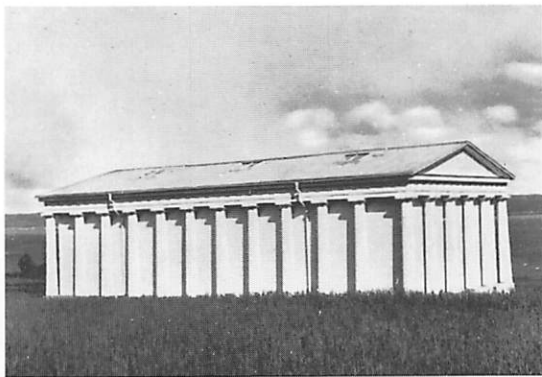
I oktober 1888 inbjöd författaren *Viktor Rydberg* några teosofiintresserade på middag. Vid sammankomsten diskuterades den teosofiska rörelsen och man beslöt att instifta ett teosofiskt samfund. Bland initiativtagarna fanns också doktor *Gustav Zander* och konstprofessorn *Oswald Sirén*. Den 10 februari 1889 bildades den svenska sektionen av teosofiska samfundet. En annan av de intresserade var konung *Oscar II*. År 1907 beviljade konungen Katherine Tingley en lång personlig intervju på Drottningholms slott.

Idag finns i Sverige tre grenar inom teosofin, nämligen "Teosofiska Samfundet Adyar", "Teosofiska Sam-

2. Huvudkvarteret Point Loma i Kalifornien.

Foto: <http://www.theosophy-nw.org/theosnw/theos/th-ktgs.htm>.

3. Templet på Visingsö, numera konsthall i Säby.

Repro ur "Visingsö 1877-1964".

fundet Pasadena" och "United Lodge of Theosophists".

Den 9 september 1907 besökte Tingley Visingsö och Jönköping, vilket kommenterades i Smålands Allehanda: "Mrs Katherine Tingley... världsrepresentant för teosofiska sällskapet höll i går afton å allmänna läroverket föredrag om den teosofiska rörelsen och särskilt raja yoga-skolan, som hon har för avsikt att upprätta på Visingsö." Här ämnade Tingley grunda ett internationellt centrum för Universella broderskapet och Teosofiska samfundet genom att upprätta ett skolinternat med gymnasium, där både svenska barn och barn av andra nationaliteter skulle få undervisning och uppfostran enligt Raja Yoga-systemet.

År 1908 talades det om att: "De svårigheter, som uppstått för Mrs Tingley att förvärva mark för Teosofskolan... ha nu övervunnits..." I och med detta kunde Tingley ha möten och undervisning på Visingsö. I maj 1913 finns en anmälan i Smålands Allehanda om: "En Musikalisk aftonunderhållning å högre allm. läroverkets högtidssal... Aftonunderhållningen gives till förmån för upprättandet af den internationella Raja Yoga-skolan för Europa på Visingsö".

Det fanns dock kraftiga protester, särskilt från kyrkans håll, mot vad man beskrev som en "hednisk skola och kult" (s. 69). Trots detta kunde "Teosofiska samfundet Adyar" tillsammans med Katherine Tingley år 1913 inrätta sin skola på Visingsö.

Varför Katherine Tingley kom att välja just Visingsö för sin verksamhet är höljt i dunkel. Kanske var det Viktor Rydberg som, genom sin anknytning till Jönköping och Visingsö, föreslog henne ett besök på

4. Medaljen från fredskongressen på Visingsö 1913.

Foto Gabriel Hildebrand, KMK, neg. 5065.

5. Förstoring av medaljens framsida.

Foto Gabriel Hildebrand, KMK, neg. 5065.

6. Fredskongressen på Visingsö, det första offentliga sammanträdet den 22-29 juni 1913. Repro ur "Visingsö 1877-1964".

just denna plats. Kanske var det någon annan svensk kontakt. Det fanns flera svenskar bland eleverna på Point Loma som hade anknytning till Visingsö. Enligt Tingleys egna ord: "Amerika känner jag, de flesta av Asiens och Europas länder har jag besökt. Jag tycker att näst Point Loma i Californien är Visingsö den vackraste platsen på jorden".

Samtidigt med sin pedagogiska och humanitära verksamhet drev Katherine Tingley en fredsrörelse. Hon arrangerade även fredskonferenser och hade kurser i meditation. Meditationen avsåg att öppna det tredje ögat, visdomens öga. För att mildra rädslan för krig i Europa kallade hon 1899 till tre kongresser för Universella broderskapet: i Point Loma i april, i Stockholm i september i vilken kung Oscar II deltog samt i Brighton i oktober.

I mars 1913 grundade hon "Parliament of Peace and Universal Brotherhood". Strax därefter meddelade hon att hon tänkte hålla en internationell teosofisk fredskongress på Visingsö i Sverige under midsommarveckan. Trots lokala protester ägde fredskongressen rum 22-29 juni. Över 2 000 människor från hela Sverige och stora delar av Europa deltog. Tingley inbjöd tjugofyra Raja-Yoga College studenter att följa med henne

för att sjunga och undervisa på den sommarskola hon planerade på Visingsö. I samband med fredskongressen, lades grundstenen till det s.k. teosofitemplet, byggt som ett grekiskt tempel.

Till minne av denna kongress präglades en medalj. Konstnären är okänd. Åtsidan visar en lagerkrans

genomslingrad av en orm. Upp till sticker ormens huvud och stjärtspets fram. Mellan dessa finns ett hexagram. I fältet inom kransen avbildas en nyckel ovanpå vilken finns ett hänglås. Ovanför kransen återges två sanskritbokstäver. På låset finns samma sanskritbokstäver, fast spegelvända. Längs randen läses omskriften: INTERNATIONAL · THEOSOPHICAL – VISINGSÖ 1913 – och i en inre omskrift: PEACE · CONGRESS – KATHERINE · TINGLEY: LEADER [Internationell teosofisk fredskongress – Katherine Tingley ledare – Visingsö 1913].

Hexagrammet, d.v.s. två sammanflätade trianglar, symboliserar det ändlösa samspelet mellan motsattpar som manligt och kvinnligt, positivt och negativt m.m. De två rättvända sanskrittecknen och låset med de två spegelvända sanskritbokstäverna symboliserar troligen korrespondensläran, d.v.s. motsvarigheterna mellan andevärlden och naturen. Nyckeln symboliserar vägen till kunskap om livets problem. Som Katherine Tingley själv sade, "the key to life's problems".

Ormen som sträcker sig efter sin egen svans är en symbol för "min ände är min begynnelse" eller det totala, den ursprungliga enheten. Lagerkransen är beständigheten och

7. Minnessten över elektrifieringen av Visingsö. Repro ur "Visingsö 1877-1964".

symbolen för seger, vapenvila och fred. I nyckelaxet finns också antydning till svastikan, en symbol som finns i samfundets emblem, vilken i hinduiskt symbolspråk står för "det är väl", liv, rörelse, lycka och tur.

Fransidan visar en byggnad med kupoler och arkader i ett vackert trädgårdslandskap. Detta är huvudkvarteret i Point Loma, Kalifornien. Texten löper runt kanten ovanför byggnaden: INTERNATIONAL · HEAD-QUARTERS. Under byggnaden texten POINT/LOMA/ - CALIFORNIA. U.S.A./ (Internationella huvudkvarteret – Point Loma – Kalifornien. USA).

Medaljen skänktes till Kungl. Myntkabinettets samling av okänd givare den 30 december 1942 och fick inv.nr KMK 22 963.

År 1942 flyttade verksamheten till Covina och slutligen 1946 till Pasadena i Kalifornien. Koncentrationen på utbildning har numera försvunnit och man ägnar sig mest åt information. Under en Europa-turné 1929 dog Katherine Tingley den 11 juli på Visingsö. Samma år fick Visingsö elektricitet genom en kabel från Gränna – allt på Katherine Tingleys bekostnad. Under 1950-talet avvecklades centret på Visingsö och anläggningen användes som flyktingläger innan den 1958 såldes. Templet flyttades 1957 till öns norra del och fungerar idag som ett konstgalleri.

Tingley beskrivs som en begåvad kvinna, utbildare, talare, välgörare för fångar och de glömda fattiga som under sina 33 år som ledare för den teosofiska rörelsen försökte ge behövande "Sanning, ljus och frihet till mänskligheten".

Författaren ber att få framföra ett tack till Bert Ekengren, Stockholm, för värdefulla uppgifter.

Referenser

Cooper, J. C.: *Symboler. En uppslagsbok*. Helsingborg 1984.

http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=327995

<http://www.theosophy-nw.org/theosnw/theos/th-ktgkl.htm>

(<http://www.theosofiskasamfundet.a.se/main.html>)

Lindenberg, C.: *Rudolf Steiner*. Hamburg 1992.

Ronnheden, E. och G.: *Visingsö en rundtur i tid och rum*. 1984.

Ståhl, B. R. & Persson, B.: *Kulter Sekter Samfund. En studie av religiösa minoriteter i Sverige*. Stockholm 1970.

Wisingsö 1877-1964. Utgiven av Gränna-Visingsö Sparbank 1967. □

"Guldrost" på guldmynt och medaljer

Martina Griesser, Kunsthistorisches Museum (KHM) i Wien, höll föredrag under ICOMON-mötet i Peking i oktober 2002 om bruna fläckar med ojämna kanter – så kallad guldrost – på guldmynt och guldmedaljer.

Under förberedelserna till en ny permanent utställning i KHM upptäcktes ett antal guldmynt och medaljer med brun fläckkorrosion. Det visade sig vara inläggningar av silver respektive silver och koppar på myntens och medaljernas yta. Dessa fläckar hade omvandlats till silver eller kopparklorid under förvaringen. Efter publiceringen av detta resultat har ett antal antika och samtida mynt och medaljer med likadan korrosion rapporterats från Frankrike, USA och Japan. Fram till år 2001 hade ingen undersökning gjorts om korrosionsprocessen, dess orsaker eller lämplig konserveringsteknik.

Det pågående undersökningsprojektet omfattar en detaljerad undersökning av 187 österrikisk-ungerska guldmynt (1790-1918) och 199 österrikiska guldmedaljer (1736-1879). Alla finns i KHM:s samlingar och har olika grader av guldrostkorrosion. Ett antal temata kommer att eller har redan studerats och dokumenterats: anledningen till och utvecklingen av guldrostkorrosionen, utbredningen i tid och rum på vissa föremålstyper, konservering och ideala förvaringsförhållanden, och historisk och numismatisk information om tillverkningen av mynten och medaljerna och deras spridning.

Ett huvudmål var att klargöra orsaken till silver- respektive silver- och kopparinläggningarna på myntens och medaljernas yta. Orsaken var att silverförorenade verktyg, t.ex. valsar och stampar, används vid tillverkningen. Detta har bevisats genom historiska källor och genom tillverkning av ett antal testmynt i samarbete med österrikiska myntverket. Guldrostkorrosionen kunde sedan framkallas genom ett forcerat åldrande av testmynten.

Undersökningens första resultat visar att silver respektive silver och koppar fanns med vid tillverkningen och att svavel bidrar till korrosionen. Mynt och medaljer ska inte förvaras i trälådor. Projektet fortsätter med en undersökning av hur mynten och medaljerna påverkas av förvaring i metallskåp och om plastlådor behövs.

Vid genomgång av 99 österrikisk-ungerska guldmynt präglade mellan 1790 och 1918 i Kungl. Myntkabinettets samling i Stockholm kunde konstateras att inget hade guldrost.

Källa

Griesser, M.: Föredrag och resumé "Investigation and treatment of brown spot corrossions on minted gold coins and medals" under ICOMON-mötet i Beijing 14-18 oktober 2002.

Inger Hammarberg

Frans Josef (1830-1916) besteg tronen som kejsare av Österrike år 1848. De samma år uppbyggande nationella resningarna slogs ned med vapenmakt – i Ungern 1849 med rysk hjälp. Efter förseningen 1867 kröntes Frans Josef till ungersk kung och Österrike-Ungern blev en sammanslutning av två riksdelar. Hans regeringstid blev händelserik. Mordet på tronföljaren Frans Ferdinand i Sarajevo 1914 blev inledningen till första världskriget.

Frans Josef, guldmynt, Wien, 4 dukater, 1900. Ett exemplar på mynt ur Kungl. Myntkabinettets systematiska samling utan guldrost. Foto: Gabriel Hildebrand.

*Behöver ni råd
hur er samling ska skötas?*

*Kontakta gärna Kungl.
Myntkabinettets konservator,
sophie.nystrom@myntkabinettet.se*

Att vara eller icke vara – FIDEM i Paris 2002

*Kungl. Myntkabinettet ställer
mellan den 3 mars t.o.m.
den 4 maj 2003 ut de svenska bidragen
som skickades till Paris.*

År 2002 var det dags igen för den internationella medaljkongressen. Denna gång var den förlagd till Paris och till det franska myntverket, *La Monnaie de Paris*. Från första början har det varit svårt att få kontakt med ansvariga för kongressens planering. Men efter många om och men kom äntligen svar på tidigare obesvarade brev och programmet för kongressveckan utformades. Först då kunde delegaten, vicedelegaten samt jag själv ta emot medaljer från sammanlagt elva konstnärer. Vi var mycket glada att så många konstnärer bidrog med så många verk, vilket innebar att Sverige var bland de ledande delegationerna vid 2002 års FIDEM-kongress! De konstnärer som ställde ut i Paris var Berndt Helleberg, Hanns Karlewski, Kerstin Kjellberg Jacobsen, Louise Lidströmer, Mairé Männik, Ernst Nordin, José Strazar, P G Thelander, Bo Thorén, Joanna Troikowicz och Christian Wirsén.

På grund av många faktorer hade de ansvariga för FIDEM-utställningen i Paris svårigheter att sätta upp utställningen och publicera utställningskatalogen. Lars O. Lagerqvist och jag själv skrev den inledande texten till de svenska medaljerna på franska. Av någon dunkel anledning ändrade man i vår text utan att rådfråga oss först, vilket innebär att vissa uppgifter är felaktiga eller fattas helt, vilket givetvis är mycket beklagligt.

För att återgå till utställningen, så kan man konstatera att utställningstekniken var udda. Man hade valt att sätta upp flertalet medaljer på väggpannåer och de hade fästs upp med tre eller flera stora och grova krok. Medaljerna på väggarna var indelade efter land men det fanns medaljer som var utställda i glasmontrar i golvnivå, ca 1 meter och ca 1,75 meter. Dessa medaljer var inte indelade efter länder, vilket många gånger ledde till allmän förvirring. Några medaljer visades inte alls – utan vettigt motivering!

Men bortsett från alla dessa "konstigheter" och missöden var det många spännande verk som hade ställts ut. Temat för denna FIDEM-kon-

1. Officiella
FIDEM-medaljen
av Gérard Bucquoy.
Skala 1:1.

gress var *Medaljen, kommunikationens bärare och stöd*. Hur man tolkat detta tema varierade mycket starkt, men det fanns en och annan medalj som lockade besökarna. Trettiotvå länder medverkade vid denna kongress och man hade, förutom att kunna se verken, även möjligheten att få ta del av ett flertal föreläsningar som gick på kongressens tema. Bland föreläsarna var Lars O. Lagerqvist som talade om de första hundra åren av svensk medaljkonst (1560-1660). Vid invigningen av utställningen presenterades den nye direktören för La Monnaie, Dov ZERAH, som även fick mottaga Kungl. Myntkabinetts hedersmedalj.

Liksom för de tidigare kongresserna hade världlandet låtit prägla en medalj som skall symbolisera själva mötet. Denna gång var det en fransk medaljkonstnär vid namn Gérard Bucquoy som stod för dess utformning (bild 1). Det är ett ymnighets-horn (symbol för La Monnaie) på vilket ses ett Eiffeltorn som står för bokstaven F, sedan följer bokstäverna IDEM. I själva hornet årtal 2002 och i bakgrunden La Monnaies byggnad och framför denna mynt som ser

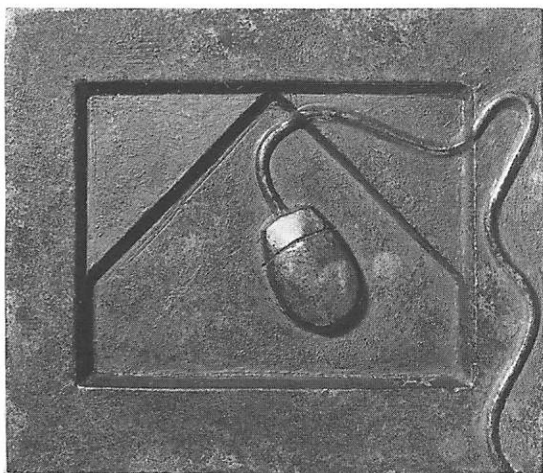
ut att komma ut ur hornet. På fransidan på tre rader texten: XXVIIIe F.I.D.E.M. PARIS.

Kongressen var även en möjlighet att få träffa kollegor från andra myntkabinetter i världen och många konstnärer.

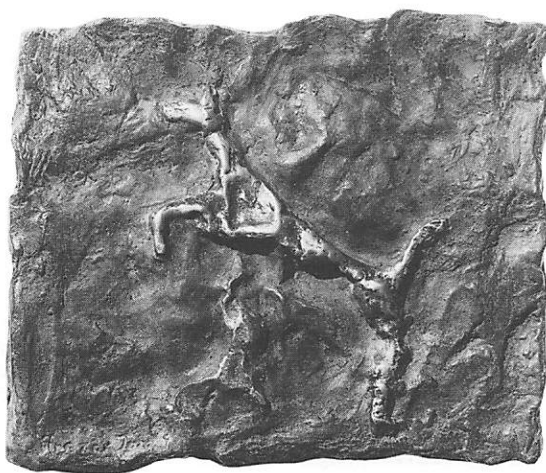
Nästa FIDEM-kongress kommer att hållas i Portugal i Seixal år 2004 och två år senare i USA i Colorado Springs. Vi hoppas att uppslutningen till dessa kommer att vara ännu större.

Följande medaljer ställdes ut i Paris:

1. **Berndt HELLEBERG**, *Havet-himlen*
2002 – brons, gjuten, 112 mm.
2. **Hanns KARLEWSKI**, *Pris för bästa web-site* (bild 2)
1999 – brons 120 x 100 mm
3. **Kerstin KJELLBERG JACOBSON**, *Pandoras ask*
2001 – brons, gjuten, 140 mm.
4. **Louise LIDSTRÖMER**, *Femme à Camille Claudel* (bild 3)
2002 – brons, gjuten, 100 mm.
5. **Mairé MÄNNIK**, *Diapason IA*
2001-2002 – brons, modellering, 110 mm.

2. Hanns KARLEWSKI, *Pris för bästa web-site.*
1999 – brons 120 x 100 mm.

5. Jozé STRAZAR, *Agility.*
1992 – brons, 119 x 115 mm.

3. Louise LIDSTRÖMER, *Femmage à Camille Claudel.*
2002 – brons, gjuten, 100 mm.

4. Ernst NORDIN, *Karl-Axel Olsson, sjökaptan och medaljsamlare.*
2001 – brons, gjuten, 75 mm.

7. Christian WIRSÉN, *Tycho Brahe I.*
2001 – brons, gjuten, 85 mm.

6. Ernst NORDIN, *Erika mitt emot*
2000 – brons, gjuten, oval, 112 x 114 mm.

7. Ernst NORDIN, *Trappan*
2000 – brons, gjuten, 100 mm.

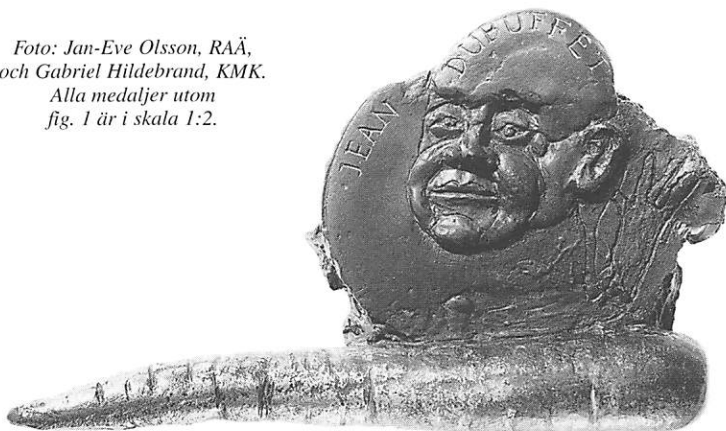
8. Ernst NORDIN, *Johan Hadorph 1630-1693*
2001 – brons, gjuten, 42 mm.

9+10. Ernst NORDIN, *K. Sivert Lindberg, poet*
2000 – brons, gjuten, 110 mm
2000 – gips, 110 mm

11. Ernst NORDIN, *G*
2000 – brons, gjuten, 110 mm.

12. Ernst NORDIN, *Ulf Nordlind, mynthandlare och gynnare av medaljkonsten*
2000 – brons, gjuten, 114 mm.

Foto: Jan-Eve Olsson, RAÄ, och Gabriel Hildebrand, KMK. Alla medaljer utom fig. 1 är i skala 1:2.

6. P G THELANDER, *Jean Dubuffet – Nez-carotte (bild 6).*
2001 – 103 x 170 mm.

13+14. **Ernst NORDIN**, Erik Jorpes, vetenskapsman och forskare
2000 – silver, 44 mm.
2000 – brons, 44 mm.

15. **Ernst NORDIN**, Karl-Axel Olsson, sjökapten och medaljsamlare (bild 4)
2001 – brons, gjuten, 75 mm.

16. **Ernst NORDIN**, Peter Wallenberg, finansman
2001 – silver, 60 mm.

17. **Ernst NORDIN**, Svenska Numismatiska Föreningens hedersgåva
2000 – silver, 38 mm.

18. **Jozé STRAZAR**, Utage-Odoriko
2001 – brons, 73 mm.

19. **Jozé STRAZAR**, Agility (bild 5)
1992 – brons, 119 x 115 mm.

20. **Jozé STRAZAR**, Vargens Natt
2002 – brons, 80 x 59 mm.

21. **P G THELANDER**, Jean Dubuffet – Nez-carotte (bild 6)
2001 – 103 x 170 mm.

22. **Bo THORÉN**, European Society of Cardiology
2001 – förgyllt silver, 40 mm.

23. **Joanna TROIKOWICZ**, Today
2001 – brons, gjuten, 105 x 87 mm.

24. **Joanna TROIKOWICZ**, Anna Johanna Grill
1997 – brons, gjuten, 60 mm.

25. **Christian WIRSÉN**, Tycho Brahe I (bild 7)
2001 – brons, gjuten, 85 mm.

26. **Christian WIRSÉN**, Tycho Brahe II
2001 – brons, gjuten, 85 x 105 mm.

Marie-Astrid Voisin

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46

Box 5132 102 43 Stockholm
Tel 08/662 62 61 - Fax 08/661 62 13

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR

Medlem av Sveriges
Mynthandlares Förening

Glöm inte
Myntdagen i Uppsala!

26 april 2003
www.nku.nu

Josias Lemnius – läkarson och myntgravör

I sin koncisa uppsats om Karl IX:s mynt och medaljer, publicerad år 1950, omtalar Nils Ludvig Rasmusson att "1603 nämnes en Johan Lemnius som gravör".¹ Detta är också allt som intill dags dato har skrivits om en av de få myntgravörer, som vi känner till namnet under det sena 1500- och tidiga 1600-talet.

Källan till Rasmussons uppgift är 1603 års räntekammarböcker.² Vid en granskning av dessa visar det sig att Lemnius arbetsuppgift just detta år varit mer specifik:

"Item hafuer Josias Gulsmid anamatt och wtgifuit att köpa Ståål och Puntzlarne före som han behofde till daler Stemp-larne han wtgrefue skulle – 3 dal"

Han har med andra ord erhållit tre daler under året för att kunna köpa stål och punsar för tillverkningen av stamparna till 1603 års dalermynt (fig. 1). I följande års räntekammarböcker finns han omnämnd igen, såsom mottagare av 19 daler för ej specificerade tjänster.³ Nu kallas han "Josias Lemnius Gulsmid". Vi kan således korrigerera Rasmussons uppgift på en punkt, nämligen gravörens förnamn som är Josias, inte Johan.

Detta innebär också att vi kan identifiera honom närmare. Det visar sig nämligen att Josias var son till Vilhelm Lemnius (1520/30-1573), läkare och en framträdande personlighet vid vasasönernas hov. Vilhelm föddes i den lilla holländska staden Zierikzee på Zeeland. Även fadern var läkare, med ett omfattande författarskap på sin meritlista (fig. 2). Efter att år 1556 ha försvarat sin doktorsavhandling i staden Pisa, trädde sonen Vilhelm en tid senare i svenske kungens tjänst såsom livmedikus.⁴ I samband med Erik XIV:s fall avreste Lemnius till England, bl.a. beroende på att han varnat kungen för Sturarna och deras misstänkta förräderi. År 1570 återkallades han till Sverige av Johan III, som också utnämnde honom till livmedikus. Tre år senare avled Lemnius, efterlämnande änkan Elin Sasse samt ett barn i sitt första och fyra i sitt andra äktenskap (se stamtavla i fig. 3).

Den näst äldste sonen i andra äktenskapet var således Josias Lemnius. Vi vet inte så mycket om honom. Han omnämns för första gången den 19/1 1577, då bouppteckningen efter Vilhelm Lemnius infördes i rådhusrättens protokoll.⁵ För-

Fig. 2. Josias Lemnius farfar, läkaren och vetenskaplige författaren Levinus Lemnius. Bokillustration från 1560. Uptill t.v. familjen Lemnius vapensköld.

utom en detaljerad lista över efterlämnat lösöre, så noterades det att barnen skulle dela äganderätten till två gårdar (på Södermalm och i Hundhamra, Botkyrka socken i Södermanland) och ett stenhus i Gamla stan med modern. Hon hade redan 1575 gift om sig med hovapotekaren Antonius Busenius, som skulle hålla barnen Lemnius "väl med kläder och föde och christeligen lärdom".

Tjugo år senare, den 17/10 1597, kom Josias inför rätten tillsammans med modern, Elin Sasse, och sin äldre bror Stefan (Stephanus). Bröderna förklarade sig då vara nöjda med arvsskiftet efter fadern och gjorde Elin "quit och frj för allt widere tiltaal". Samma dag begärde Josias att borgmästare och råd skulle utfärda ett "ächte breff" eller, som det också kallas enligt en anteckning i protokollets marginal, "lärebref".⁶ Dylika bördsbrev utställdes till gesäller som tänkte ge sig ut på vandring, vilket tyder på att Josias nått detta stadium i sin yrkesutbildning som guldsmed.⁷

År 1601 överlät Josias tillsammans med brodern Stefan sina andelar i faderns hus i Zierikzee till Marina (Maria) Lemnia för 60 daler i "gott gångbart svenskt mynt".⁸ Sista gången som Josias omnämns i rådsprotokollet är 1609, då en egen-domstvist avgjordes. Stefan och Josias dömdes att betala 4000 mark örtug – jämte 4% ränta – till doktor Benedictus Olais arvingar.⁹ Därefter har vi inga uppgifter om Josias eller hans verksamhet. Möjligheten finns

ju, att han i sin yrkesutövning flyttat utomlands.

Familjen Lemnius i övrigt var väl förankrad bland Stockholms mera framstående borgerskap. Den äldre brodern Stefan utsågs också så småningom till kammarjunkare hos Karl IX.¹⁰ Det kan vidare nämnas att hans syster Marina Lemnia var gift med Vilhelm Dansouil (Dantzeville), vilken tjänade under hertigarna Johan och Karl såsom räntmästare under upproret 1568. I denna funktion var han bl.a. ansvarig för silverleveranser till och uppbörderna från myntverket i Vadstena, vilket framgår av hans bevarade räkenskaper.¹¹ Deras dotter Magdalena gifte sig i sin tur med historikern m.m. Erik Jöransson Tegel, son till Erik XIV:s famöse sekreterare Jöran Persson.

Vi skall avslutningsvis uppehålla oss något kring Josias Lemnius bevarade alster, nämligen 1603 års daler. Typen ifråga började präglas redan 1601, men vi har ingen uppgift om att Lemnius utförde stamparna också till detta års mynt. Vi vet inte heller om myntet utgör en självständig komposition, eller om Lemnius arbetat utifrån en tecknad förlaga. Det är ju dokumenterat att den mångkunnige Johannes Bureus tillhörde dem som försåg myntverket med utkast till präglingarnas utseende vid denna tid.¹² Under alla omständigheter synes kompositionen vara inspirerad av de vackra dalermynt som präglades mellan åren 1542-1550 i Svartsjö. Såsom konstnärliga produkter är också 1601/03 års dalermynt klart överlägsna de som präglades efter Karl IX:s kröning 1607.

Bengt Hemmingsson

Fig. 1. Daler 1603 (SM 10); stamparna graverade av Josias Lemnius. Privat ägo. Foto: Gabriel Hildebrand.

Noter

- Tryckt i: *Karl IX. Studier under redaktion av Boo von Malmberg*. Stockholm 1950, s. 35.
- Peder Pederssons räkenskap 1603, Räntekammarböcker vol. 63:1, Kammararkivet (KA).
- Peder Pederssons räkenskap 1604, Räntekammarböcker vol. 63:1 (KA).
- O. Hult: *Vilhelmus Lemnius och Benedictus Olai. Ett bidrag till svensk läkarhistoria under vasatiden*. Stockholm 1918, s. 18ff; A. Kockum: *Läkare och apotekare vid Gustav Vasas och hans söners hov*. Stockholm 1949, s. 73ff.
- Stockholms stads tänkeböcker, andra serien, 5:1576-1578*. Stockholm 1943, s. 219ff.
- Stockholms stads tänkeböcker från år 1592 (SST).II: 1596-1599*. Stockholm 1954, s. 182f.
- F. Lindberg: *Hantverkarna i medeltid och äldre vasatid*. Stockholm 1947, s. 125.

- SST IV: 1601-1602. Stockholm 1957, s. 175f.
- SST VII: 1608-1613. Stockholm 1964, s. 53f. Det antecknades i protokollet att tvisten börjat redan 1604, men uppgifter om den saknas i de bevarade handlingarna från detta år.
- Äldre uppgifter om att Vilhelm Lemnius skulle ha haft en son i sitt första äktenskap – Henrik – som år 1609 adlades Lemnie av Karl IX, har vederlagt av Axel Kockum (1949 s. 82), se not 4. Stamtavlan i fig. 3 har korrigerats i enlighet därmed.
- T. Annerstedt: *Resningen 1568. En historisk studie*. Göteborg 1880, s. 70f.
- Bureus har tecknat förlagorna till såväl 1604 som 1607 års markmynt; se B. Hemmingsson: Johannes Bureus som förlagetecknare än en gång. *SNT* 1995:6 s. 154-155. □

Doctor LEVINUS LEMNIUS à ZIRISCHE. Född 1495; Gift 1519 m. APOLLONIA DE PRATO † 1568.	
Doctor VILHELMUS LEMNIUS. Född 1520; Med. Dr. i Pisa den 25 april 1556; Gift 1:o? o. skild; 2:o m. ELIN SASSE [sedermera omgift m. apotekaren ANTHONIUS BUSENIUS]; † d. 19 okt. 1573.	
1 MARINA LEMNIA Född 157; Lefde 1594; †? [Hon giftes i STERNMANS mätikel orit till dotter af LEVINUS LEMNIUS]. Gift m. VILHELM PEDERSSON DANZEVILLE. Deras dotter MAGDALENA DANZEVILLE blef gift 1:o m. REINHOLD HANSSON-LEHUUSEN o. 2:o m. ERIK GÖRANSSON-TEGEL.	2 STEPHAN LEMNIUS till Borg, Oltopr, Åbyo. Hundhammar. Född 157; apotekare o. kammarjunkare hos Konung KARL IX. Gift 1:o m. KARIN LUTH [äfvén kallad KARIN BLATTING]; 2:o med ANNA MÅNSSON OLIVERLAD.
2 SOPHIA LEMNIA. Född 157 †?	2 JOHAN LEMNIUS. Född 157 Lefde 1609. †?
2 VILHELM LEMNIUS. Född 157 †?	2 ELISABETH LEVINA LEMNIA. Född 1527; Gift m. Konung JOHAN III:s köpman HANS MÅRTINSSON LEHUUSEN, f. 1538. † 1588.
1 MARGARETA LEMNIA. Gift m. majot ERICSTUBBE	1 HELENA LEMNIA. Gift m. majot KNÖTING
2 EMERENTIA LEMNIA. Gift m. Amiralitetsrådet LEJONFELT.	2 MAGDALENA KARIN LEMNIA. Gift m. Borgmästaren i Stockholm JACOB GRUNDELL.

Fig. 3. Familjen Lemnius stamtavla. Efter Hult 1918, s. 45.

Kungl. Myntkabinettet

Slottsbacken 6

**Vitterhetsakademiens
biblioteks
numismatiska
boksamling**

Torsdagar kl. 13 - 16

Bibliotekarie tel. 08-5195 5323
e-post:
carina.bergman@raa.se

Prinsessans skattgömma

Under århundraden hade ryktats om att en stor skatt av guld och silver skulle finnas gömd i källaren till husen vid Baggensgatan 23 och Österlånggatan 24 i Stockholm – det Stockholm som senare kom att kallas Gamla stan. Under 1700-talet byggdes husen samman och fick förstås också gemensamma källarvalv.

I en annons i *Stockholms Posttidningar* i juli år 1767 tillkännagavs att huset nu var till salu. Den var insatt av husets ägare, Magnus Ahlström, en sjökaptan som själv bodde på Djurgården och gick under öknamnet "Öttomaniska porten" på grund av sitt ovetliga trut... Annonsen inledes så här:

150 tunnor guld

Här i staden mellan Österlång- och Baggensgatorna äro tvänne sammanbyggda hus, hvilkas tjocka murar samt mångfaldiga källrar och hvalf med mera, såväl som gamla tryckta klosterbeskrifningar, noggsamt utvisa, att dessa husen före reformationstiden varit nunnekloster, och af allmänt rykte är bekant, att i och under dessa gamla klosterhusen skall innan den lutherska läran här i riket infördes, uti åtskilliga källrar och hvalf därstädes stora skatter af guld och silver vara insatte och hvalfven igenmurade, hvilket äfvenväl en malmletare under edspplikt intygat och attesterat skall bestiga till ungefär etthundratrettio tunnor gulds värde...

Ahlström hade själv året innan gett sig på att tillsammans med stadsmathematicus Lars Anders Chierlin leta efter dessa skatter. En förtrollad prinsessa hade uppenbarat sig och befallt honom att gräva, sa han... Men ingen enda skatt kom fram. Med dessa rader om sågnens löften erbjöd han i stället intressenter att köpa in sig i ett bolag, som skulle ta över de båda husen för 180 000 daler kopparmynt. Men inga spekulanter hörde av sig.

Om ryktet om skatten var sant skulle det ha varit en lönande investering. En tunna guld var under 1500-talet lika med 100 000 riksdaler, på 1600-talet 100 000 daler silvermynt. Under 1700-talet föll värdet på tunnan guld, men omräknat blev det ändå 33 000 riksdaler år 1767, och här fanns alltså utsikter att hitta 130 gånger detta belopp...

Nej, år 1767 fanns det ingen som trodde tillräckligt på ryktet om den stora skatten för att vilja investera

66L-02

"Frimurarbröderna iklädda mässhakar och med kors och svärd i händerna, Ulfvenklou med slagruta, och så gubben Persson som säkert mumlade sina tidigare påstådda framgångsrika besvärjelser". Illustration av Emmelie Golabiewski Lannby, 2002.

så mycket pengar. Det tycks som om Ahlström var ganska ensam om att hysa förhoppningar om denna rikedom. Eller kanske inte ens han, men 180 000 daler kopparmynt trodde han sig om att kunna tjäna på sin affärsidé.

Men många år senare, år 1784, påbörjades ändå vissa hemliga undersökningar i de djupa källarvalven. Vid denna tid var mysticismen lite på modet. Gustav III:s bror, hertig Karl, var "styrande mästare" i Frimurarorden. Hertigen själv, riksrådet Fredrik Sparre, friherre Eric Ruuth och greve Gösta Stenbock ledda av löjtnanten och mystikern Henrik Gustaf Ulfvenklou – alla frimurare – hörde till den grupp som tidigt en morgon i februari 1784 smög ner i källargångarna till Baggensgatan 23 och Österlånggatan 24. Undersökningarna fortsatte till i maj samma år utan framgång.

Men Ulfvenklou gav sig inte. Mystiker som han var litade han säkert till sin förmåga att beveka övernaturliga krafter. Han lyckades leta upp en "swart Gubbe, som är onaturligt hemma i skattegrävningar" och som redan grävt upp "öfwer 15 skatter". Han tog gubben, som var en vanlig allmogeman vid namn Håkan Persson, och sina frimurarbröder med sig och begav sig ånyo till huset. Dessa herrar – frimurarbröderna iklädda mässhakar och med kors och svärd i händerna, Ulfvenklou med slagruta, och så gubben Persson som säkert mumlade sina tidigare påstådda framgångsrika besvärjelser – lyckades inte heller den-

na gång med att frambringa den gamla källarens dolda guld- och silverskatter.

En annan frimurarbroder, hertig Karls gunstling Gustav Adolf Reuterholm, kände sig emellertid lite avundsjuk på Ulfvenklous inflytande över hertigen. Så Reuterholm såg till att denne blev kommanderad till sjöss under en längre tid, och i praktiken blev han alltså utmanövrerad ur projektet. På så sätt kunde Reuterholm själv ta ledningen över skattegrävningarna. I stället för framförallt trollkonster och ceremonier lejde han denna gång några grävare ur den vanliga folkhoppen att mera handgripligt söka efter skatterna, men fortfarande utan resultat.

Så vitt vi vet ligger skatten kvar där än. För visst kan en sådan finnas om än inte fullt så stor. Bruket att mura in t.ex. myntskatter i kyrkvägar är känt redan från medeltiden och

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42

111 20 STOCKHOLM

TEL 08-411 08 07

detta skulle ju ha skett före reformationen. Och låg här ett kloster med tillhörande kapell, så varför inte... och den moderna slagrutan, metallsökaren, kanske är mera tillförlitlig...

Men från medeltida nunnekloster till bordell på 1700-talet. Österlånggatan var då de många krogarnas gata, medan Baggensgatan fortfarande långt in på 1800-talet utgjorde ett tillhåll för prostituerade. Sådan verksamhet var strängeligen förbjuden enligt 1734 års lag, men det var ett förbud som inte efterlevdes och under Bellmans dagar låg vid Baggensgatan 23 en av stans mest besökta bordeller. Lokalerna tillhandahölls av ovan nämnde Magnus Ahlström, som säkert tjänade en grov hacka på affärerna.

"Fräls mig från allan fara I Ahlströms jungfrubur Och från de skönska skara Med tofflor och med ur..." diktade Bellman i Fredmans testamente nr 48, Bacchi litania, den 27 december samma år, 1767, som Ahlström hade utannonserat sitt hus.

MGL

Litteratur

Grimberg, C.: *Svenska folkets underbara öden*. Del VII. 1921.

Järbe, B.: *Sagornas och sägnernas Stockholm*. 1978.

Linnell, S.: *Stockholms spökhus och andra ruskiga ställen*. 1998.

Wiséhn, I.: Hertig Karl på skattjakt. *SNT* 1985:6 s. 143.

2. Deltagarmärke till Sextonde Allmänna Svenska Landtbruksmötet 1886. Foto: Jan Eve Olsson, RAÄ. Skala 1:1.

1. Inträdeskort till Hundutställningen i Stockholm 1886.

Foto: Jan Eve Olsson, RAÄ. Skala 1:1.

Löjtnant Silfversparres deltagarmärken från 1886

Vid slutet av 1800-talet var många utställningar främst riktade till medel- och överklassen. Vanliga människor hade varken tid eller pengar att besöka t.ex. en hundutställning. Idag är utställningar och mässor något som alla besöker. Man behöver bara vandra runt på de stora data- och båtmässorna för att inse att de intresserade finns överallt i samhället.

Bland allt spännande som kommer från Roggebiblioteket i Strängnäs finns det också ett par pappmärken som en gång tillhört löjtnant Warner Silfversparre:

1. Inträdeskort till Hundutställningen i Stockholm 1886. Kortet har röd-orange färg och svart text samt utsmyckningar. I ena hörnet finns ett hål och resterna av ett lila sidenband. Kanske satt kortet fäst på löjtnantens kavaj. Baksidan är vit.

2. Deltagarmärke till Sextonde Allmänna Svenska Landtbruksmötet 1886. Märket är av papp. På den blå ramen ses guldtext och i mittpartiet en öppen eklövskrans, tre korslagda sädesax samt fyra liar. Fastsatt på märket finns ett blå-gult band av vattirat siden. Säkert hade Silfversparre märket på sig när han vandrade runt bland de utställda jordbruksmaskinerna.

Warner Wilhelm Silfversparre föddes 1851. Han genomgick Karlberg och utexaminerades 1871 som underlöjtnant vid Södermanlands regemente. År 1878 blev han löjtnant. Mellan 1880 och 1883 var Silfversparre kompaniofficer vid krigsskolan Karlberg och blev kapten 1888. År 1889 grundade han firmen Warner Silfversparres grafiska anstalt i Stockholm och 1892 blev han förståndare för Riksbankens sedeltryckeri. Fyrtiotvå år gammal avlider Silfversparre 1893 på lägenheten Berg i Nacka. Han var gift med Anna Wilhelmina Stahre.

JW

Strandbergs Mynt

&
Aktiesamlaren AB

köper och säljer

Mynt, sedlar, ordnar, medaljer, aktiebrev
äldre handlingar m.m.
charta sigillata, fornsaker m.m.

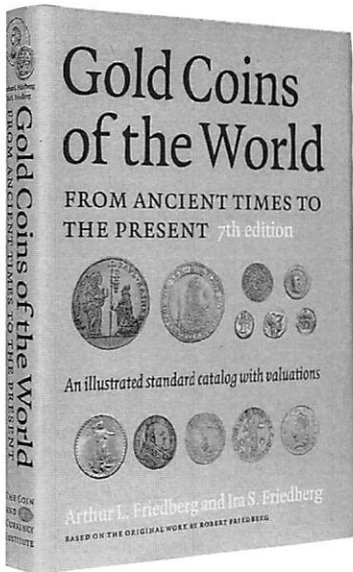
Se vår hemsida

www.aktiesamlaren-bjb.se

Arsenalsgatan 6, Box 7377, 103 91 Stockholm
Tel: 08-611 01 10, Fax: 08-611 32 95

Nytt om böcker – recensioner

Friedberg A. L. & Friedberg I. S.: **Gold coins of the world from ancient times to the present. An illustrated standard catalog with valuations.** 7th ed. 760 s., 6700 bilder. ISBN 087184-307-2. 2003. Pris \$75.00, € 85 + frakt.

DEN FÖRSTA UTGÅVAN av denna guldmyntskatalog kom 1958 och var då sammanställd av Robert Friedberg. Hans söner Arthur och Ira står bakom den senaste volymen, som kom ut i januari i år. I denna nya upplaga kan man se mycket annat än aktuella prisvärderingar. Sedan den första boken utkom har sidantalet fördubblats och den tid katalogen behandlar har sträckts ut från 600 e.Kr. till tiden från sjätte århundradet f.Kr., d.v.s. hela den grekiska antika världen, och framåt. Dessutom kan vi här hitta mynt från såväl Romerska riket som Bysantinska riket. Mer än hundra sidor i ett separat kapitel ägnas åt guldmynt som

utgivits från 1950-talet till idag. Totalt presenteras mer än 18000 olika mynttyper.

Språket är amerikansk engelska, men förordet finns också på franska, tyska, italienska och spanska. I katalogen kan vi även slå upp den islamiska kalendern och siffror på arabiska, indiska och andra språk med olika tecken.

Denna presentation i katalogform är lätt att hitta i. Dessvärre är de svartvita bilderna undermåliga och detaljer på mynten eller inskrifter är svåra att identifiera. Men längst bak i boken finns referenslitteraturen uppdelad på varje land, och som man använda om man vill gå vidare i sina studier. Det svenska avsnittet sträcker sig fram till 1998. Besittningsmynten finns under respektive land.

Mer om denna stora guldmyntskatalog kan man läsa om på webben – www.goldcoinsoftheworld.com – eller beställa den om man så vill medelst e-post – info@goldcoinsoftheworld.com. Man kan också skriva till: The Coin & Currency Institute, Inc., P. O. Box 1057, Clifton, New Jersey 07014, USA.

MGL

Östermalms läroverk – en skola för numismatiker

På Karlavägen och i närheten av Karlaplan i Stockholm ligger Östra Real. Tidigare kallades skolan Högre Allmänna Läroverket å Östermalm, Högre Realläroverket å Östermalm eller Östermalms läroverk. Byggnaden ritades 1910 av den berömde arkitekten Ragnar Östberg (1866-1945). Han skapade en skola med en stramt osmyckad gestaltning. Något kvarter från Östra Real ligger gamla Patentverket som Östberg färdigställde 1921.

Det kan vara värt att notera att många blivande numismatiker har varit elever i skolan. Här kan nämnas namn som Lars O. Lagerqvist, Ernst

Belöningsplakett i silver från Högre Realläroverket å Östermalm. Gravör är Sven Kulle 1922 (inv.nr 17 324). Foto: Jan Eve Olsson, RAÄ.

Silverjetong präglad 1919 för Östra Reals idrottsförening. Den ensidiga jetongen mäter 31 mm i diameter. Foto: Jan Eve Olsson, RAÄ.

Nathorst-Böös, Harry Glück, Ulf Nordlind, Bjarne Ahlström och Ian Wiséhn. Även mynt- och medaljgravören Léó Holmgren var elev på skolan. Numismatikerns proffsfotograf, Gabriel Hildebrand, var också elev i denna. Tydligt var undervisningen en god start för numismatiker! Det var vid beställning av nålar till Naturvetenskapliga sällskapet vid skolan som Lars O. Lagerqvist för första gången kom i kontakt med Sporrng & Co (1945).

År 1922 utkom en belöningsplakett i silver över skolan och med texten **FÖR VACKER STUDENTEXAMEN**. Plaketten är graverad av Sven Kulle och den mäter 52x71 mm. En något mindre plakett i brons (46x63 mm) av samme konstnär utgavs några år senare, men med annan text.

Redan 1919 utgav Östra Reals idrottsförening en ensidig jetong i silver. I detta fallet är gravören namn okänt. Både plaketter och jetong är tillverkade vid Myntverket.

IW

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÅLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(*uppges samlarområde*)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel och fax 046-14 43 69
e-post: siv-gunnar@swipnet.se

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

Svenska och skandinaviska mynt
och sedlar.

Stor sortering av utländska
jubileumsmynt, årsset samt småmynt.
Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

INTERNETADRESS:
<http://www.nmh-mynt.a.se>

Auktioner

April:

- 5-6 Papermoney, Bond & Share 2003
Maastricht, Valkenburg
- 5-6 FriMynt 2003, Helsingborg
- 26 Ahlströms Myntauktioner,
Stockholm

Maj:

- 5-10 Thomas Høiland Auktioner A/S,
Köpenhamn

Mynt som guvernören på S:t Barthélemy skänkt till Kungl. Myntkabinettet

Under åren 1784-1878 var den väst-indiska ön S:t Barthélemy en svensk besittning. Men en ö som inte är mer än 13 km lång och 2-3 km bred samt med en befolkning i huvudstaden Gustavia år 1800 på endast ca 5 000 invånare kan inte ha egna präglade mynt. Visserligen fanns där olika utländska mynt med svensk kontramarkering i cirkulation på ön, men än vanligare var nog att man använde utländska mynt utan den svenska motstämpeln. Ofta rörde det sig om nordamerikanska, franska kolonialmynt eller mynt från Danska Västindien. Barthélemys läge var gynnsamt för transithandeln mellan Nordamerika och Brittiska Västindien. Denna handel fick emellertid sitt slut i och med att frihandeln slog igenom.

År 1877 överlämnades till Kungl. Myntkabinettet och till Riksbankens myntsamlings en handfull mynt som använts på S:t Barthélemy. Givaren var den svenske guvernören på ön. Om detta skriver riksantikvarien Bror Emil Hildebrand i ett brev till Riksbankens Fullmäktige:

Stockholm D. 25 April 1877

Till Hr Fullmäktige i Riksbanken. Ang. skänkta mynt.

Guvernören på S:t Barthélemy Hr Bror Ludvig Ulrich har till mig öfversändt dubbla exemplar af Danmarks för dess Vestindiska besittningar präglade mynt, hvilka företrädesvis lära förekomma i rörelsen på Barthélemy.

Af dessa har ett exemplar lemnats till Kongl. Myntkabinettet. Ehuru gifvaren icke bestämt användandet af det andra exemplaret, anser jag mig likväl fullgöra hans önskan, då jag till Riksbankens samlings öfverlemnar dessa mynt:

*20 Cents 1862, af silfver
10 Cents 1859, af silfver
5 Cents 1859, af silfver
3 Cents 1859, af silfver
1 Cent 1868, af koppar*

B. E. Hildebrand

IW

Källa

Riksbankens och Kungl. Myntets samlingar 1797-1884. ATA D IX C:2.

Köpes

Görtzdaler/-huvud. Bra ex i hög kv. Ej skador, kantex el andra problem. 0911-206808, peoh@hotmail.com

En teckning över medaljkännaren Bror Edward Hyckert

Bror Edward Hyckert, kamrer, medaljkännare, numismatisk författare och kassaförvaltare i Svenska Numismatiska Föreningen under femton år. Teckningen är utförd 1887 av medaljkonstnären Adolf Lindberg.

Foto Gabriel Hildebrand, KMK.

Bror Edward Hyckert (1848-1910) gjorde sig ett namn bland numismatiker bl.a. genom att han i *Numismatiska Meddelanden XIII* (Stockholm 1892) utgav sitt arbete *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer efter 1874*. Detta var en fortsättning på B. E. Hildebrands böcker om kungliga medaljer. För att få så korrekta uppgifter som möjligt var Hyckert ofta i kontakt med medaljgravören Adolf Lindberg, som ju hade graverat många av de medaljer som omnämndes i boken. Det är därför kanske inte så märkligt att Adolf Lindberg gjorde en pennteckning över Hyckert år 1887. Teckningen finns bland Adolf Lindbergs efterlämnade papper i Antikvarisk-topografiska arkivet (nu i KMK). IW

Enskilda

SNF-medlemmar
erbjuds gratis annons
att köpa, sälja eller byta
samlarobjekt.

Högst 110 tecken (tre rader)!

mgl@myntkabinettet.se

Smälta liremynt blev staty

Många italienare saknar idag sin gamla peng. Ett monument över den svunna liren invigdes nyligen av Sophia Loren i staden Rieti, åtta mil nordost om Rom. Inte mindre än två miljoner utstrangerade 200-liremynt har smälts ner för att forma den 3,3 m höga, 1 200 kg tunga, triumferande kvinnogestalten i brons, som i sina uppsträckta händer bär ett gigantiskt liremynt.

Vice premiärminister Gianfranco Fini underströk att liren hängde med i 140 år. Sophia Loren sa att "vår ärofulla valuta förtjänar ett monument".

Så mycket att luta sig emot var dock inte den gamla lirekursen. Än idag nynnar många äldre italienare på en slagdänga från 1930-talet, där sångaren räknar upp allt fantastiskt han skulle kunna göra med en drömd månadslön på ettusen lire. En summa som, när liren förra året gick i pension, motsvarade drygt fyra kronor.

Saxat ur notis av Tove Nandorf, Dagens Nyheter den 4 mars 2003.

Varje sålt lokalminnesmynt av Åseles "reno" = 40 kronor i brons 35 mm Ø (= 4 euro) är ett bidrag till för anskaffning av ett nytt konstverk vid korsningen av Saga- och Konstvägen i Åsele!

Beställningar till

ÅSELE KOMMUN Kommunalkontoret

910 60 Åsele

Tel. 0941-140 00 • Fax: 0941-140 01

Postgiro 14418-8 • bankgiro 762-0255

Förskottsbetaln. önskas för snabb leverans, tillk. pt./fp. kostn.

1-4 mynt kr 15:-, 5 mynt ut. extra kostn.

När Riksbanken betalade en krona för 32 skilling banko

Det händer då och då att sedlar förklaras såsom ogiltiga. Sedan 1970-talet har detta skett flera gånger. Tidigare fick emellertid sedlarna behålla sin giltighet betydligt längre. Första gången under 1900-talet som man beslutade om indragning av äldre sedlar var 1940. Då skrevs en s.k. preskriptionslag som sade att gamla riksdaler-, skilling- och kronsedlar (från före 1890-talet) inte skulle få inlösas efter 31 december 1949.

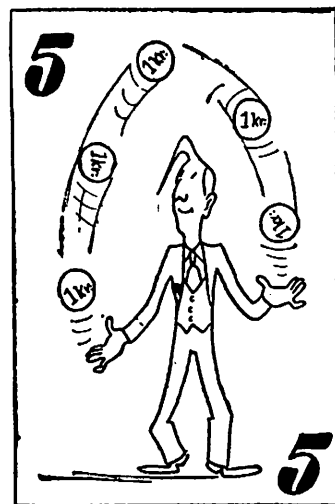
Orsaken till lagen var att avföra de gamla sedlarna ur Riksbankens skulder. På sätt och vis är ju sedlarna regelrätta reverser och måste därför släpa med i bokföringen som skulder. Rent praktiskt innebar åtgärden mest en bokföringsfråga.

Nu var det inte så många som kom till banken med sina gamla sparade sedlar, men under 1930-talet hände det fortfarande någon gång i månaden att skilling- eller bancosedlar inväxlades.

Men vad fick man då för de gamla sedlarna? För t.ex. en sedel på tre riksdaler specie betalades 4:50 kronor och 2 riksdaler specie var lika med 3 kronor och detsamma gällde också 2 riksdaler banko. För den underliga sedeln med valören 6 2/3 riksdaler banko fick sedelinnehavaren 10 kronor. En sedel på 32 skilling banko gav 1 krona jämt och hälften, 16 skilling, följaktligen 50 öre, 12 skilling banko blev vid inlösen 37 öre medan en 8-skillingssedel gav 25 öre. Det är därmed egentligen fel att kalla en 25-öring för en tolvskilling*.

Sedlar med valörer på riksdaler riksmünt liksom de gamla kronsedlarna betalades med samma belopp i kronor. Någon vinst gjorde man inte vid inlösen.

En del människor behöll sina sedlar som en kuriositet. Tidningarna som skrev om frågan hade inga uppmuntrande saker att berätta om värdet. *Östgöta Correspondenten* skrev 25 november 1949: "Något samlarvärde att tala om har de gamla kron- och riksdalersedlarna annars inte. De är varken tillräckligt gamla eller tillräckligt sällsynta för att utöva någon starkare lockelse på samlarna. Särskilt väl bibehållna exemplar kan kanske vara värda någon slant men inte så mycket att det lönar sig att spekulera med dem. Riksbanken betalar säkerligen bättre än samlarna".

"Bekymrad skattebetalare"

En specialsedel för jonglörers och finansministrars plånböcker kanske kan komma till pass även för dagens finansiella situation. Till *Svenska Dagbladet* inkom ovanstående förslag till tävlingen "Vem ritar bästa sedeln" år 1937. Här bollar "hr Wigforss" med fem enkronor, vilket i dagens värde är mer än 120 kronor och varje "boll" skulle då utgöra ungefär en 25-krona. Och just den summan fick förslagsställaren (med vår rubrik som signatur) i pris för sitt bidrag. Nu visade dock Svenskan viss förståelse för att detta förslag skulle kunna betraktas som elakt och inbjöd därför hr Wigforss att delta i teckningstävlingen och kontra med en sedel lämpad för bekymrade skattebetalare. Detta gjorde han nu inte.

Ernst Wigforss (1881-1977) var en av socialdemokraternas förgrundsfigurer och finansminister åren 1925-1926 och 1932-1949. Han var också docent i nordiska språk och en av riksdagens skickligaste debattörer. Med dagens språkbruk skulle man nog också beteckna honom som en mycket god retoriker. Teckningen på sedelförslaget är inte helt olik honom.

MGL

Köpes/bytes
1 ÖrKM 1719-1778 bra varianter och mynt i hög kvalitet.
ingemar.svenson@telia.com

Tyvännär var det nog en del som lyssnade på detta råd.

Ian Wiséhn

* Om man inte avser 12 skilling riksgälds, som var = 25 öre riksmünt = 25 öre. Red. ann.

AUKTION 67

BYGGET, Norrlandsgatan 11, 4 tr • Lördag 26 april 2003

SVERIGE

J III. Mark 1575 RR. HERTIG KARL. Daler 1597.
K IX. 16 mark 1608 R. Riksdaler 1608. 16 mark 1606.
G II A 16 mark 1615 RRRR. Dukat 1634. RRR.
Kon's begravning. Arboga. Öre klipping 1626 RR.
K X G. Dukat 1658 RR. K XI. Dukat 1685 R.
K XII. Dukat 1707 RRR. ½ dukat 1701. F I. ½ dukat 1741,
Ädelfors RR. 1½ riksdaler 1727/6 Unik. O I. 2 dukat 1850 RRR.

STOR AVDELNING PLÅTMYNT

Bl.a. K XI. 2 daler 1674 Garpenberg RRR. ½ daler 1686 RRRR. K XII 2 daler 1711 förhöjd till 3 daler RR.
F I. ½ daler 1748 Huså RRRR. A F Daler 1752, SEMLAN R. ½ daler 1752 SEMLAN RR.

UTLÄNDSKA GULD- OCH SILVERMYNT • ANTIKA MYNT • MEDALJER • ORDNAR

*Katalog erhålles enklast genom insättning av kronor 150:- på postgiro 1211-2.
Vill du bli prenumerant får du katalogen två gånger per år och betalar 250:-.
Glöm inte att skriva ditt namn och din adress tydligt på inbetalningstalongen.*

AHLSTRÖMS MYNTAUKTIONER AB

Rådmanngatan 21, Box 26033, SE-100 41 Stockholm
Tel: 08-10 10 10, 0709-10 11 11 • Fax: 08-678 77 77

E-post: coindealer@ahlstrom-coin.com • Hemsida: www.ahlstrom-coin.com

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 21 företag i tio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

B. Ahlström Mynthandel AB

Rådmanngatan 21
Box 26033, 100 41 STOCKHOLM
Tel. 08-10 10 10, Fax 08-678 77 77

Antikboden

Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Dala Mynt- och frimärkshandel

Box 5031, 791 05 FALUN
Tel. 023-142 50

Karlskrona Mynthandel

Hantverkaregatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Kronans Mynt

Västra Hamngatan 6, 411 17 GÖTEBORG
Tel. 031-13 55 81

Rune Larssons Mynthandel

Stora Brogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./fax 046-14 43 69

AB Malmö Mynthandel & Vykortsantikvariat

Sven Gunnar Sandberg
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

Myntinvest Corona

Ostra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer

Sveavägen 96
Box 195 07, 104 32 STOCKHOLM
Tel./fax 08-673 34 23

Myntsamlarnas Postorder

Hyhult 6, 340 10 LIDHULT
Tel. 035-801 04, Mobil 070-536 05 38

Ulf Nordlinds Mynthandel AB

Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13

Norrhälje Mynt AB

Nils Ferlins gränd 1
Box 4, 761 21 NORRHÄLJE
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Pecunia HB

Farinvägen 8, 245 33 STAFFANSTORP
Tel. 046-25 21 19

J. Pedersen Mynthandel

Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042-12 25 28

J. Pedersen Mynthandel

Skolgatan 24, 503 33 BORÅS
Tel. 033-41 24 96, Fax 033-41 87 55

Selins Mynthandel

Regeringsgatan 6, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81, Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel

Arsenalsgatan 6
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, Fax 08-611 32 95

Tamco Numismatics

Box 6235, 102 35 STOCKHOLM
Tel./fax 08-650 0342

Ticalen Mynthandel

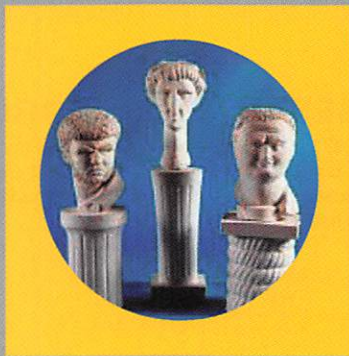
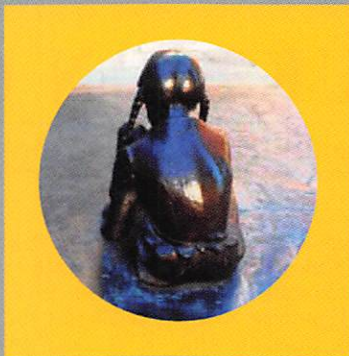
Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031-20 81 11

Håkan Westerlund Mynthandel

Vasagatan 42, 111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, Fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19 507, 104 32 Stockholm, Tel. 08-673 34 23, Fax 08-673 34 23

ERNST NORDIN

MEDALJER • MYNT
SKULPTURER • AKVARELLER • TECKNINGAR

15 februari – 29 april 2003

Kungl. Myntkabinettet